

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Karina Sirk

Nastja Bevc

Družbeni vidiki sobivanjskih skupnosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Karina Sirk

Nastja Bevc

Mentor: izr. prof. dr. Marjan Hočevar

Družbeni vidiki sobivanjskih skupnosti

Diplomsko delo

Ljubljana, 2014

ZAHVALA

Zahvaljujemo se vsem, ki so nama v času pisanja diplome stali ob strani in naju vzpodbujali, mentorju, izr. prof. dr. Marjanu Hočvarju, za potrpežljivost in konstruktivne kritike ter Zvezi društev upokojencev Slovenije, ki je omogočila izvedbo empiričnega dela naloge.

Družbeni vidiki sobivanjskih skupnosti

Živimo v družbi visoke stopnje potrošnje s prevladujočim individualiziranim načinom življenja. Specifika slovenskega prostora je visoka stopnja lastništva nepremičnin ter strmenje k osebni lastnini na splošno. V času kriz na vseh mogočih področjih, bi morali razmišljati o načinih dviga kvalitete in ravni zadovoljstva z življenjem. Kot enega izmed načinov za doseg tega sva prepoznali bivanje v sobivanjskih skupnostih. Še posebej starejši populaciji taki načini bivanja zagotavljajo aktivnost, participacijo v skupnosti, možnost socialnih interakcij in stikov, občutek sedenja v istem čolnu, kar znatno vpliva na zdravstveno stanje starejših in njihovo zadovoljstvo z življenjem. In ker bo v naslednjih desetletjih prav populacija 50+ postala najštevilčnejša na svetu, bo potrebno že sedaj premisliti o načinih zagotavljanja ustrezne ravni kakovosti življenja. V nalogi sva želeli na slovenski populaciji starejših preveriti občutja in razmišljanja o takšnih načinih bivanja, saj jih v Sloveniji trenutno še ne poznamo. Po pregledu literature na področju sobivanjskih skupnosti in sobivanjskih skupnosti starejših ter po anketi na izbrani populaciji starejših lahko zaključiva, da bo potrebno na področju družbenih vidikov še več raziskovanja in analiz ter ozaveščanja in izobraževanja starejših o možnih alternativnih oblikah bivanja.

Ključne besede: sobivanjske skupnosti, socialne interakcije, socialni stiki, participacija v skupnosti, starejši.

The social aspects of the cohousing communities

We live in a society with a high consumption level, fueled by the dominant individualized way of living. A high level of real estate ownership and the striving towards general personal property is characteristic for Slovenia. In this time of general crisis, we should be considering all the possible ways of raising the life quality and satisfaction levels. The authors of this thesis recognized one such way in the living in cohousing communities. Such type of living provides especially for the elderly generation an active life, participation in a community, the possibility of social interaction and contact and the feeling of coexisting, which has a significant impact on life satisfaction and the health of the elderly. As the population of the people over 50 is gradually becoming the greatest in number, it is necessary to start thinking about the appropriate ways of providing a sufficient quality level of life. This thesis had the goal to learn about the opinion and feelings of the elderly in Slovenia towards such ways of living, which are in Slovenia not yet familiar. Having examined the sources on cohousing communities and on those of the elderly and carried out the survey with a particular population of the elderly, we can conclude that further research and analysis of the social aspects need to be undertaken, as well as informing and teaching the elderly about the possible alternative ways of living.

Key words: cohousing communities, social interactions, social contacts, participation in a community, the elderly.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	7
2 RAZVOJ IN ZGODOVINA SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI.....	9
2.1 1. val: Danska, Švedska, Nizozemska	10
2.2 2. val: ZDA in Kanada.....	12
2.3 3. val: Avstralija, Japonska in Koreja.....	12
2.4 Karakteristike sobivanjskih skupnosti.....	13
3 STAREJŠI IN SOBIVANJSKE SKUPNOSTI	15
4 DRUŽBENI VIDIKI SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI.....	20
4.1 Interakcija	21
4.2 Participacija	24
4.3 Podpora.....	25
4.4 Osebnostne karakteristike članov skupnosti	26
4.5 Družbeni vidiki sobivanjskih skupnosti starejših	27
5 EMPIRIČNI DEL	29
5.1 Metodološka izhodišča	30
5.1.1 Vzorčenje in izvedba	30
5.2 Analiza podatkov	31
5.3 Ugotovitve	36
6 SKLEP	37
7 LITERATURA	41
PRILOGA A: VPRAŠALNIK O MOŽNOSTIH IN OVIRAH PRI ŽIVLJENJU V STANOVANJSKI SKUPINI STAREJŠIH.....	44

KAZALO SLIK

Slika 2.1: Tip soseske	14
------------------------------	----

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Participacija na dogodkih v preučevanih skupnostih	25
--	----

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Različne oblike bivanja (moški)	16
Graf 4.2: Različne oblike bivanja (ženske)	16
Graf 5.1: Kraj bivanja anketirancev	31
Graf 5.2: Tip gospodinjstva, v katerem živijo anketiranci	32
Graf 5.3: Mnenje anketirancev o idealnem tipu bivanja starejših	32
Graf 5.4: Tip stanovanjske skupine, ki ima največ možnosti za uspeh v Sloveniji.....	33
Graf 5.5: (Ne)strinjanje s trditvami o bivanju v skupnosti	34
Graf 5.6: (Ne)strinjanje s trditvami o stanovanjskih skupinah	34
Graf 5.7: Mnenje anketirancev o spodbudi ustanavljanja stanovanjskih skupin starejših v Sloveniji.....	35
Graf 5.8: Mnenje anketirancev o sodelovanju pri pobudi sobivanja starejših	36

1 UVOD

Živimo v času visoke stopnje potrošnje dobrin, naravnih virov, pretijo nam še višje ravni brezposelnosti. Urbani posameznik je individualizirano bitje, živeč v anonimnosti in intimi lastnega doma. Z drugimi se sicer vsakodnevno srečuje, vendar na socialne stike vedno bolj vplivajo novi mediji in tehnologije, ki interakcijam jemljejo prostorskost in jih spreminjajo v nadprostorske, celo nadčasovne.

Ljudje vseh generacij se v vedno večji meri spopadajo na eni strani s pomanjkanjem časa zaradi podaljšanega delavnika, na drugi strani pa z osamljenostjo, s slabšim fizičnim zdravjem, kar lahko hitro povzroči različne bolezni, kot je na primer depresija.

V družbah, kjer nam grozi vedno večja oddaljenost med ljudmi, pomanjkanje virov ter časa, bi morali razmišljati o alternativnih pristopih in načinih bivanja, ki bi se strateško soočali s temi tegobami, jih naslavljali in dvigovali kvaliteto življenja posameznikov. Kot eno od takih možnosti sva si za diplomsko nalogo izbrali sobivanjske skupnosti, saj meniva, da je preučevanje takšnih skupnostnih načinov bivanja v današnjem času še posebej aktualno. Preden dovolimo, da trenutno (še) prevladujoči neoliberalistični režim še dodatno oklesti naša življenja družbenosti in povezanosti, bi morali strateško pristopiti k iskanju rešitev za spremembe vsakdanjega življenja, ki bi jih lahko implementirali v praksi. Sobivanjske skupnosti združujejo avtonomnost privatne bivanjske enote s prednostmi življenja v skupnosti. Vključujejo privatne, polprivatne in javne prostore zunaj in znotraj. Obstajajo različne oblike načrtovanja in postavitve sobivanjskih skupnosti. Glavna značilnost vseh je močan in živ skupinski duh. (Williams 2005, 200 – 201)

Kot najbolj rizično skupino, ki bo do leta 2025 celo najštevilčnejša na svetu, vidiva starejše. Prav ti posamezniki se največkrat srečujejo s posledicami osamitve in osamljenosti, kar vpliva na zdravstveno stanje in splošno zadovoljstvo z življenjem ter na raven kvalitete življenja. »Starajoča se družba stoji pred novimi izzivi. Ljudje v tretjem življenjskem obdobju niso samo številčno vedno močnejši, ampak tudi vedno bolj samozavestni in avtonomni. Masovni in državno vodeni domovi ali druge oblike bivanja za starejšo generacijo so vse bolj preživeti.« (Štuhec in Fras 2010, 3) V zadnjih letih se prvič soočamo s starajočo babyboom populacijo, ki jo prvič predstavljajo bolj izobraženi starostniki, ki si (vsaj v tujini) prizadevajo za aktivnejše staranje.

Cilj diplomskega dela je analiza družbenih vidikov sobivanja z osredotočenostjo na socialne interakcije, vezi, odnose in vključenost posameznikov v skupnost. Namen je ugotoviti, kakšni profili posameznikov se odločajo za takšen način življenja in kaj so njihovi motivi. Tako je osrednja hipoteza diplomskega dela, da se za sobivanjske skupnosti odločajo posamezniki s podobnim življenjskim stilom. Poleg tega sva si, zaradi številčnega naraščanja starejše populacije v družbi, za cilj postavili tudi analizo sobivanjskih skupnosti starejših ter poskušali ugotoviti, ali obstajajo pri nas takšne sobivanjske skupnosti oziroma kakšen potencial imamo za to.

V diplomski nalogi se bova ukvarjali z družbenimi vidiki sobivanjskih skupnosti. V prvem delu bova na kratko pregledali zgodovino in razvoj sobivanja, kje in kdaj so se razvile specifične lastnosti. Sledil bo opis karakteristik takšnega načina bivanja. Nadalje se bova osredotočili na sobivanjske skupnosti starejših ter lastnosti le-teh. V osrednjem poglavju naloge bova pregledali družbene vidike sobivanja. Zanimalo naju bo, kakšne oblike družbenosti se pojavljajo znotraj sobivanjskih skupnosti ter kaj vpliva na njih, s čim so povezane. Družbenost bova preučili tudi znotraj sobivanjskih skupnosti starejših.

V empiričnem delu naloge bova poskušali ugotoviti, kakšna so občutja starejših glede takšnih načinov bivanja v Sloveniji, kjer sploh še ne obstajajo. Preko kratkega anketnega vprašalnika, ki smo ga sestavili na Zvezi društev upokojencev Slovenije, bova poskušali ugotoviti, v kolikšni meri bi se za takšne oblike bivanja odločali starejši v Sloveniji in kakšni bi bili njihovi vzgibi, motivi za to.

V zadnjem delu naloge bova v sklepu poskušali povezati vse preučene vidike sobivanja ter ugotovitve iz empiričnega dela. Ovrednotili bova napisano in ovrgli oziroma potrdili glavno hipotezo pričujoče diplomske naloge.

2 RAZVOJ IN ZGODOVINA SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI

Za razumevanje razvoja in zgodovine sobivanjskih skupnosti moramo najprej sploh definirati, o čem teče beseda. Po pregledu številnih virov sva izbrali nekaj opredelitev skupnosti in sobivanjskih skupnosti različnih avtorjev, ki po najinem mnenju najbolj ustrezajo pričujočemu kontekstu. Definicije in opisi naj služijo za razumevanje uporabljenih besednih zvez in pojmov.

McMillan in Chavis sta na podlagi različnih študij razvila teorijo skupnosti, ki velja tako za teritorialne kot neteritorialne skupnosti, in zajema naslednje aspekte:

- članstvo v skupnosti: vpletenost in aktivnost v skupnosti, kar sproža občutek pripadnosti; meje, emocionalna varnost, občutek pripadnosti in identifikacije, osebna vpletenost, skupni simbolni sistem;
- vpliv na skupnost: občutek, da lahko posameznik vpliva na skupnost in njene člane, posameznik lahko vpliva na skupnost in obratno;
- integracija in zadovoljitev potreb: primarna funkcija močnih skupnosti;
- emocionalna povezanost: občutek skupnosti med člani lahko poveča skupna zgodovina, zgodovina, s katero se lahko člani povežejo; skupni dogodki, pozitivne socialne interakcije. (McMillan in Chavis v Talen 2000, 176)

Sobivanjske skupnosti so skupnosti, ustvarjene posebej za socialno povezljivost in podporo vseh njenih članov. (Williams 2005, 196) Sobivanjska skupnost je slovenski izraz za cohousing, ta »prevodna rešitev je bila sprejeta po posvetu s terminologi in vnešena v terminološko zbirko Evroterm«. (Kutin 2009,70)

Takšne skupnosti združujejo avtonomnost privatne bivanjske enote s prednostmi življenja v skupnosti. Vključujejo privatne enote, polprivatne in javne prostore zunaj in znotraj. Obstajajo različne oblike načrtovanja in postavitve sobivanjskih skupnosti. Glavna značilnost vseh je močna in živa skupnost. (Williams 2005, 200–201)

Kot pravi Kutin, »Sobivanjske skupnosti ne obravnavamo kot idealno obliko bivanja, ampak jo predstavljamo zato, ker so pri njenem načrtovanju v največji meri izkoriščeni psihološki in sociološki potenciali, ki jih skrivajo faze projektiranja in gradnje in ki do

trenutka vselitve občutek kakovosti bivanja stanovalcev dvignejo na višjo raven kot pri ostalih oblikah gradnje.«(Kutin 2009,71)

Satler sobivanjske skupnosti razdeli na 4 tipe:

- skupina dolgoletnih prijateljev, ki spoznajo, da bi imelo skupno življenje za vse koristi (socialne, ekonomske, čustvene),
- skupina prijateljskih zakonskih parov, ki jim tak način življenja omogoča skrb za partnerja ali alternativo v primeri smrti zakonca,
- po spolu in stanu mešana skupina prijateljev, v kateri obstajajo tesne socialne vezi že od prej in si želijo znižati življenjske stroške preko skupnega življenja, si vzajemno pomagati in se družiti,
- sestavljena skupina zainteresiranih kandidatov, ki se zbere s pomočjo formalnih pristopov (institucij ipd.). (Satler v Boljka in Ogrin 2013, 15)

Bakker navaja, da je skupnostno življenje v sobivanjski skupnosti pravi socialni eksperiment, prostor, kjer se lahko resnično naučimo živeti demokracijo, kjer so vsi povezani in se skupaj odločajo ter si delijo odgovornosti. Vsekakor tako življenje zahteva močne posameznike, ki pa delujejo predvsem egalitarno. (Bakker 2009)

Sobivanjske skupnosti so se razvijale v različnih regijah sveta med različnimi časovnimi periodami. Razvile so se skozi neposreden odziv na zaznane družbene probleme v poznem dvajsetem stoletju - osebna alienacija in zlom skupnosti, s povezavo s koncepti utopizma, feminizma in komunalnega življenja. Zato med drugim sobivanjske skupnosti ponujajo priložnost raziskovanja, kaj sedaj razumemo kot medsebojno povezanost socialne in okoljske razsežnosti trajnostnega razvoja. (Meltzer 2005, 15)

2.1 1. val: Danska, Švedska, Nizozemska

Prvi val razvoja sobivanjskih skupnosti je potekal v Severni Evropi – na Danskem, Švedskem in na Nizozemskem. Tamkajšnje skupnosti so predstavljale skupnostne in feministične ideje takratnega časa. Leta 1964 so na Danskem zgradili prvo skupnost, temelječo na kolektivnem bivanju. Na Danskem in Nizozemskem je bil razvoj takšnih skupnosti povezan z izboljšanjem socialnih odnosov in povečanjem občutka skupnosti. Na Švedskem je bila glavna motivacija za sobivanje zmanjšanje bremena

gospodinjskega dela za ženske in izboljšanje kvalitete življenja zaposlenih staršev in njihovih otrok. (Williams 2005, 201)

Velja prepričanje, da so takšne skupnosti danska rešitev za socialne probleme ob koncu 20. stoletja, v postindustrijski družbi. V Severni Evropi je socialno in družbeno odzivna in politično progresivna kultura podpirala razvoj sobivanjskih skupnosti preko primerne zakonodaje, finančne podpore in ustreznih politik. To je imelo velik vpliv predvsem na Nizozemskem, kjer je veliko bivanjskih sosesk in objektov zgrajenih po načelih sobivanjskih skupnosti, čeprav morda v osnovi to sploh niso. Sobivanjske skupnosti so ščiasoma prešle v »mainstream« in jih poznamo tako kot sisteme od spodaj navzgor kot od zgoraj navzdol. (Williams 2005, 202)

Danska »bofaelleskaber¹« izvira iz želje po izboljšanju socialnih razmerij in globljem smislu skupnosti. Tako danske sobivanjske skupnosti sestavljajo pretežno eno ali dvonadstropne stavbe s posameznimi individualnimi stanovanji ter ločenimi skupnimi prostori. (Meltzer 2005, 6–8)

Švedska »kollektiwuse²« je bolj pragmatična. Pobudniki so poskušali zmanjšati bremena hišnih opravil, zlasti za ženske, ki so vstopale v delovna razmerja. Zgradbe so večinoma srednje visoke - v višini stanovanjskih blokov, ki so malo drugačni od tradicionalnih. (Meltzer 2005, 6–8)

Nizozemske sobivanjske skupnosti imajo podoben izvor kot danske. Prav tako so zgradbe podobne danskim, razlika je le ta, da je v njih več urbane oblike in karakterja. V nizozemskih skupnostih so skupni prostori manjši, jedilnice so v velikosti primerni za manjše skupine in ne za celotno skupnost, s tem pa želijo vzpostaviti občutek intimnosti. (Meltzer 2005, 6–8)

Sobivanjske skupnosti so v zgoraj naštetih državah med drugim predstavljale inovativno rešitev za premagovanje izključenosti žensk in staršev samohranilcev s trga delovne sile in izboljšanje kvalitete življenja otrok in družin na sploh. Delitev dobrin pa je imela tudi pozitivne okoljevarstvene posledice. Scazoni (Scazoni v Williams 2005, 202) predlaga, da so sobivanjske skupnosti rešitev za suburbano alienacijo, saj spodbujajo povezanost gospodinjev, kar naj bi vodilo k večji in razširjeni enakosti med vsemi pripadniki

---

¹ Bofaelleskaber je danski izraz za sobivanjske skupnosti.

² Kollektiwuse je švedski izraz za sobivanjske skupnosti.

družbe. Podporne in skrbstvene sobivanjske skupnosti promovirajo socialne stike in razvoj socialnega kapitala. (Williams 2005, 202)

2.2 2. val: ZDA in Kanada

Drugi val razvoja sobivanjskih skupnosti se je dogajal v Združenih državah Amerike v 80. in v začetku 90. let 20. stoletja. Motivirali so ga posamezniki, ki so stremeli k skupnosti, socialni podpori, interakciji in varnosti. Ameriški model sobivanjskih skupnosti se je razvil iz evropskega, a si je prisvojil raznolike razvojne pristope. Še bolj se je osredotočal na okoljevarstvene vidike. (Williams 2005, 202)

Ameriški sobivanjski projekti so v večji meri kot evropski privatni in razviti s strani rezidentov. Velika večina skupin oziroma skupnosti ima pri načrtovanju sobivanja pomoč profesionalcev, ki pospešijo celoten proces dizajna in izvedbe. (Meltzer 2005, 9)

V suburbanih območjih so posamezniki kreirali sobivanjske skupnosti brez preseljevanja ali gradnje novih stavb in prostorov. V ta namen so podrli ograje med obstoječimi zgradbami in začeli deliti svoja dvorišča ter določili skupne objekte. Glavni socialni namen sobivanjskih skupnosti v Severni Ameriki je namreč podoben danskemu, in sicer razvoj podpornih omrežij s sosedi in večji občutek pripadnosti soseski. (Meltzer 2005, 10)

2.3 3. val: Avstralija, Japonska in Koreja

Tretji val se je začel v 90. letih v Avstraliji ter jugovzhodni Aziji in doživljal nadaljnjo metamorfozo. Fizična in finančna dostopnost, zelena arhitektura in ekološki pristop, prilagodljivost in odzivnost na regionalno in lokalno okolje so lastnosti, ki so se še dodatno okrepile in razvile v tretjem valu razvoja. (Williams 2005, 202)

Sobivanjske skupnosti so prišle v Avstralijo brez velikega »pompa« in se razvijale zelo počasi. Prvi projekt, Cascade Cohousing, je zrastel v Hobratu v Tasmaniji leta 1991, od takrat pa se je razvilo le še nekaj sobivanjskih skupnosti. Specifično kulturno družbeno okolje očitno (še) ni nared za takšne oblike bivanja. Politolog Denis Altman to imenuje edinstveni avstralski konzervativizem. (Meltzer 2005, 10)

Unikatne adaptacije sobivanjskih skupnosti so se pojavile na Japonskem, tam namreč principi skupnosti ustrezajo obstoječim kulturnim vzorcem. V Tokiju sta se tako pojavila dva projekta sobivanjskih skupnosti, ki sta inspiracijo črpala iz danskega in švedskega primera; en projekt je bil ustanovljen s strani privatnih institucij in s tem privatnega kapitala, drugi pa s strani javnega. Slednji je strogo sledil participatornemu načrtovalnemu procesu, prvi pa je ta korak razvoja skupnosti zaobšel. Kljub temu sta oba projekta zavzela nekonvencionalen pristop k deljenju skupnih obrokov, ki ustrezajo stresnim življenjskim stilom in poznim delovnim uram zaposlenih, živečih v teh skupnostih. (Meltzer 2005, 11)

V Koreji obstaja predvsem zavedanje o obstoju sobivanjskih skupnosti ter akademsko raziskovanje le-teh, vendar se v praksi še ne pojavljajo. Edini, ki so za enkrat zainteresirani za takšne oblike bivanja, so predvsem teoretiki ter študenti arhitekture. (Meltzer 2005, 13)

2.4 Karakteristike sobivanjskih skupnosti

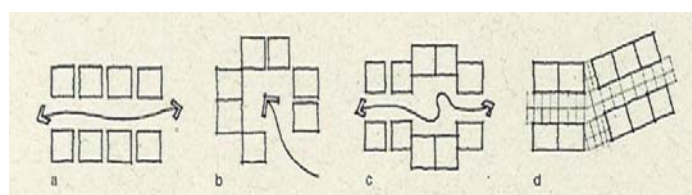
Specifična kulturno družbena okolja ter skupine posameznikov, ki sobivanjske skupnosti naseljujejo, pridajajo tem skupnostim različne lastnosti. »Zaradi različnih okolij, v katerih sobivanjska skupnost nastaja, in zaradi raznolike sestave generacij, profilov in interesov ljudi, ki v teh soseskah prebivajo, se sobivanjske skupnosti razlikujejo po načrtovanju, tipu lastništva, velikosti in prioritetah svojega programa«. (Kutin 2009,71) Sobivanjske skupnosti imajo prepoznavne arhitekturne lastnosti, značilno je, da so avtonomna zasebna stanovanja integrirana s skupnimi prostori, kot so kuhinja, jedilnica, delavnice in igrala za otroke. (Meltzer 2005, 3)

Kathryn McCamant in Charles Durrett v delu *Cohousing: A Contemporary Approach to Housing Ourselves* prepoznata (vsaj) šest različnih karakteristik sobivanjskih skupnosti:

1. udeleženosť v procesu načrtovanja in gradnje sobivanjske skupnosti – skupina se organizira in participira v oblikovanju ter razvoju svojega skupnega projekta, tipično se projekt odvija v času dveh do štirih let, od ideje do dneva začetne akcije;

2. prostorska zasnova soseske/skupnosti – načrtovanje prostora omogoča in spodbuja socialne interakcije med rezidenti, projekti sobivanjskih skupnosti pa sprejmejo enega izmed štirih tipov bivanjskosti (glej sliko 2.4.1):
  - a. ulica za pešce,
  - b. dvorišče,
  - c. hibrid med uličnim in dvoriščnim tipom,
  - d. stavba z notranjim atrijem, s funkcijo kot je ulica, vendar je prekrita s streho;

Slika 2.1: Tip soseske

Vir: Meltzer (2005, 5).

3. skupni prostori – skoraj vse sobivanjske skupnosti se osredotočajo na skupno hišo oziroma skupne prostore, ki so deljeni, centralno locirani in imajo dovolj veliko kuhinjo in jedilnico, ki omogoča skupna obedovanja;
4. soupravljanje – duh v katerem je sobivanjska skupnost načrtovana in zgrajena, omogoča, da rezidenti prevzamejo vso odgovornost za upravljanje projekta, vpleteni so v (skoraj) vse sprejete odločitve ter sami načrtujejo vsakodnevni potek aktivnosti v skupnosti;
5. nehierarhična struktura – sobivanjska skupnost je silovit demokratični in odločitveni sistem; ponavadi se projekt takšne skupnosti začne s skupino z izredno močnim jedrom posameznikov, vendar pa, ko se projekt začne izvajati, se vloge v odločitvah porazdelijo med vse;
6. ločen vir dohodkov in zasebna lastnina.

Sobivanjske skupnosti dajejo večji poudarek ravnotežju med življenjem skupnosti in privatnostjo posameznikov in gospodinjstev. (Meltzer 2005, 5)

Sobivanjske skupnosti so se v letih od začetka do danes izkazale za prilagodljivejše od splošnega kolektivnega bivanja oziroma namenskih skupnosti, saj se oddaljujejo od v

naprej predvidene ideologije. Pragmatičnost jih dela priljubljene širšemu občinstvu. Socialni, okoljski in ekonomski vidiki tvorijo trajnost takšnega načina bivanja. Veliko lastnosti sobivanjskih skupnosti je prav tako lastnost novega urbanizma. (Torres–Antonini v Williams 2005, 202) Sobivanjske skupnosti lahko vidimo kot bivanjski koncept, ki ga lahko razvijemo in adaptiramo na potrebe starejših ljudi, ki si želijo druženja s sosedi. (Shin Choi 2004, 1190)

3 STAREJŠI IN SOBIVANJSKE SKUPNOSTI

Kot omenjeno v uvodu, je staranje prebivalstva vseevropski demografski pojav, »(...) na katerega vplivajo različni dejavniki, kot so izboljšane življenjske razmere zaradi medicinsko-tehničnega napredka, boljša higiena, vsesplošna družba blagostanja, kljub kriznim situacijam, dobra socialna varnost, skrb za zdravo življenje ter ne nazadnje več desetletij miru na evropskem kontinentu, ki je uspel po mirni poti odpraviti tudi totalitarni komunistični režim.« (Štuhec in Fras 2010, 4) Tako je mogoče vse daljše življenjsko obdobje razdeliti glede na aktivnost starostnika. »Prav to razlikovanje pomembno vpliva na bivalne zmožnosti starostnikov in na možnosti, ki jih določeno okolje razvija in ponuja.« (Štuhec in Fras 2010, 4)

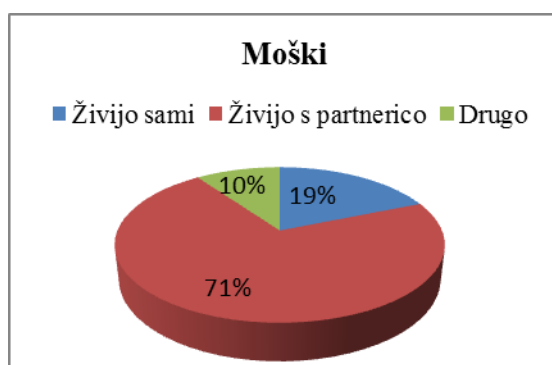
Psiholog Lawton tako loči med štirimi bivalnimi potrebami starejših: varnost, spodbuda, kompetentnost in nadzor nad okoljem. Druga z drugo so povezane. Manjko enega izmed dejavnikov vodi k nižji kvaliteti življenja. Poleg sodi tudi »želja po prostorih, ki pospešujejo socialne stike in nadomeščajo tiste socialne stike, ki so jih starejši prej doživljali na delovnem mestu.« (Lawton v Štuhec in Fras 2010, 6) Glavni značilnosti sobivanjskih skupnosti starejših sta večja finančna in okoljevarstvena učinkovitost ter preprečevanje socialne izolacije starejših.

V času, ko se največja kohorta v zgodovini stara, se bomo morali kot družba spoprijeti s posledicami le tega. To bo najbolj vplivalo na povečano trošenje na področju zdravstva, nege, izobrazbe in brezposelnosti. Sčasoma se bomo morali začeti posluževati načinov delovanja, ki integrirajo načela zdravja in socialnih praks skozi solidarnost v civilni družbi in v institucijah. Iz kulture trošenja za dobrine in servisne storitve bi se lahko obrnili v kulturo deljenja in izmenjave. Sobivanjske skupnosti kot načini bivanja predstavljajo prav ta načela družbe.

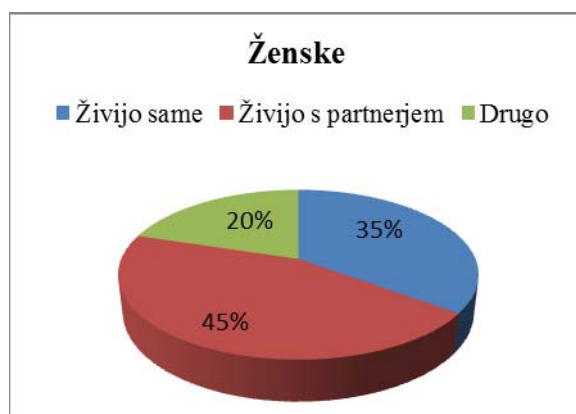
Tudi gerontologi priznavajo, da se vse bolj širi ideja bivanja v skupnosti. »Pri bivanju v skupnosti mislimo na vse tiste oblike bivanja, pri katerih je ob možnosti za sobivanje mladih in starih pomembno tudi njihovo skupno življenje. Tipično za projekte bivanja v skupnosti je torej mešanje različnih skupin stanovalcev. Pri obstoječih projektih obstajajo razne različice glede na starostne skupine (...).« (Štuhec in Fras 2010, 12)

Po podatkih ameriške raziskave starejših je v letu 2008 kar 72 % moških in 42 % žensk v starosti 65 let in več živelo s svojim partnerjem (glej graf 4.5.1 in graf 4.5.2). V starosti 75 let je samo še 29 % žensk živelo s svojim partnerjem. Približno 31 % neinstitutionaliziranih starejših oseb je od 65. leta živelo samih. To se še povečuje s starostjo, še posebno pri ženskah - 50 % žensk pri starosti 75 let živi samih.

Graf 4.1: Različne oblike bivanja (moški)

Graf 4.2: Različne oblike bivanja (ženske)

Vir: Bruhn (2011, 169).

V zadnjih dveh desetletjih in pol se ameriški starejši vse bolj odločajo za samotno življenje ali za življenje s svojim partnerjem/partnerico. To je izrazit odmik od

razširjene družine, v kateri so živel v mladosti. Obstaja več dejavnikov, ki vplivajo na odločitev starejših glede tipa bivanja:

- posameznikove preference,
- gospodarski viri,
- prisotnost ali odsotnost zakonca ali otrok, ki želi deliti stanovanja in
- fizična sposobnost za ohranitev samostojnega gospodinjstva. (Bruhn 2011, 169)

Izbor oblike bivanja je hkrati tudi odsev lastnosti družbe in njenega pogleda na staranje. Individualistično usmerjen zahod vidi staranje večkrat kot problematično stopnjo življenja, medtem ko kolektivistične nezahodne kulture večkrat obravnavajo staranje kot eno od življenjskih poti. Individualistične in kolektivistične kulture imajo različne opredelitve jaza; kolektivistični dajejo prednost ciljem skupine, so soodvisni in poudarjajo skupne odnose, medtem ko individualisti poudarjajo norme bolj kot odnose, menjalna razmerja in stremijo k filozofiji »to je moja stvar«. Pyke in Bengtson identificirata individualistične in kolektivne sisteme družinske oblike oskrbe starejših na primeru trigeneracijske družine. Individualistične družine zmanjšajo nego in se zanašajo na formalno in institucionalizirano podporo, medtem ko kolektivistične družine uporabljajo nego za poglobitev družinskih vezi, včasih celo pretirano. Družbe sicer niso izrecno individualistične ali kolektivistične, vendar pa je ena stran po navadi dominantnejša kot druga.

Kot pravi Bruhn, mnoge študije navajajo pozitivne učinke družbenih omrežij na zdravje med starejšimi, med drugim je manjša verjetnost samomorilnosti, kardiovaskularne bolezni ter umrljivosti zaradi raka. Starejši, ki so se udeleževali različnih oblik družbenih aktivnosti, so zmanjšali svoje tveganje za institucionalizacijo za skoraj polovico. Posameznik, ki ima več prijateljev in socialnih stikov, je v celoti gledano boljšega zdravstvenega stanja kot posameznik z manj prijatelji. (Bruhn 2011, 170–171) Durrett navaja, da pri starejših, ki so redno vključeni v socialne interakcije z drugimi in so aktivni v vsakodnevnem življenju, lahko opazimo visoko raven samozavesti. (Durrett v Kramp 2012, 20)

Štuhec in Fras navajata, da starejši zunaj stanovanja na dan preživijo le 2,5 ure. Življenje starejših je tako osredičeno okoli stanovanja, njegovo stanje in zadovoljstvo z njim pa je ključno za kvaliteto življenja starejše osebe. »Raziskave kažejo, da starejši ljudje, ki so zadovoljni s svojim stanovanjem, pozitivneje načrtujejo prihodnost, so na

telesnem, duševnem in socialnem področju aktivnejši, imajo več socialnih stikov in pozitivneje doživljajo vsakdan. Kot najpomembnejši potrebi na področju bivanja starejših ljudi navajajo potrebo po varnosti in neodvisnosti oziroma samostojnosti.« (Štuhec in Fras 2010, 6)

V 90-ih letih prejšnjega stoletja je avtor Charles Durrett na Danskem opazil adaptacijo multigeneracijskega koncepta v sobivanjskih skupnostih v »drugi polovici življenja« posameznikov in ga poimenoval »senior cohousing« oziroma sobivanjske skupnosti starejših. Leta 2001 so v raziskavi fundacije Kaiser Family prišli do sklepa, da se 43% Američanom zdi ideja o nastanitvi v domu za starejše nesprejemljiva. Tam postane življenje preveč institucionalizirano in starejši ljudje pričakujejo od svojega življenja več. Pojavi se trend opolnomočenja starejših preko skupnega življenja v sobivanjskih skupnostih. Opolnomočenje se ne nanaša samo na nove veščine in znanja starejših, ampak tudi na drugačen pristop in znanja strokovnih delavcev, ki pomagajo starejšim. (Haber 2009, 290)

V sobivanjskih skupnostih so se prioritete in aktivnosti posameznikov premaknile od varovanja otrok do skupnega in zadovoljivega staranja v skupnosti. (Critchlow Rodman 2013, 109) Člani takšne skupnosti namreč zagotavljajo pomoč drug drugemu, kar vpliva na izboljšano počutje in staranje ljudi v skupnosti. Tako sobivanjske skupnosti starejših omogočajo v prvi vrsti socialno in družbeno kot tudi finančno in okoljsko trajno skupnost.

Skupina danskih učiteljev, ki so želeli pomagati starejšim, je uspešno prepoznala kritično vlogo, ki jo pri staranju igrajo socialne povezave. Ustvarili so prostor za starejše, kjer se lahko pogovorijo o problemih, ki jih prinaša staranje. Durrett je na podlagi teh uvidenj v ZDA razvil desettedenski tečaj za delovne skupine starejših, ki bi pripravil Američane na družno staranje v skupnosti. V ta namen je predhodno pripravil izobraževanje za moderatorje delovnih skupin, iz katerih se kasneje lahko razvijejo sobivanjske skupnosti. (Critchlow Rodman 2013, 109) S tem so se v 90-ih letih 20. stoletja sobivanjske skupnosti starejših prvič pojavile v Združenih državah Amerike, prve tri skupnosti pa so bile po zadnjih podatkih zgrajene med leti 2005 in 2007. (Glass in Vander Plaats 2013, 429)

Ključni element izobraževanj je priprava udeležencev na »vzajemno sopomoč³«, ki je centralnega pomena za skupnost. Medsebojna podpora in skrb lahko pripomoreta k zmanjšanju družbene in socialne izolacije ter promovirata pozitivno in aktivno staranje. (Critchlow Rodman 2013, 110) Ta lastnost je ključna za sobivanjske skupnosti starejših.

Sobivanjske skupnosti starejših lahko opredelimo takole:

- je investicija s strani starejših posameznikov za socialno in medsebojno podporo;
- je smer kompenzacije za anonimnost modernih sosesk v času, ko se povečuje število enočlanskih gospodinjstev in ko mnogo starejših živi v takšnih gospodinjstvih;
- ponuja dodatne možnosti za neformalno skrb⁴ in bivanjske potrebe posameznikom, ki se približujejo visoki starosti;
- ponujajo možnosti in priložnosti za učenje in izmenjavo veščin kakor tudi možnosti za skupne aktivnosti in druženje;
- ohranja starejše ljudi aktivne, zdrave, hkrati pa zmanjšuje potrebo po zdravstvenih storitvah ter storitvah socialnega varstva;
- omogoča prepletanje zasebnega in družbenega življenja ter
- spodbuja posameznike v razmišljanje o prihodnosti ter hkrati ustvarja pozitivne pristope za pripravo na staranje. (Brenton 2013, 3)

Čeprav je starostna segregacija lahko razumljena kot nekaj negativnega, se je izkazalo, da lahko v primeru starejših pozitivno vpliva na kakovost življenja starostnikov, prav tako pa tudi na širše družbeno razumevanje in sprejemanje starostnikov in starosti. (Glass in Vander Plaats 2013, 430)

Glass in Vander Plaats v svoji analizi sobivanjske skupnosti starejših Parkside v ZDA predstavita teorijo skupnega obvladovanja, ki je sestavljena iz a.) skupne orientacije obvladovanja, b.) komunikacije o stresorju in c.) skupnega vedenja/obvladovanja stresorja. (Lyons et al., 1998 v Glass in Vander Plaats 2013, 430)

---

³ Angleški izraz »co-care«.

⁴ Vsaka skrb, ki ni sistemsko ali institucionalno priznana in se ne šteje kot plačano delo. (vir: Zveza društev upokojencev Slovenije)

4 DRUŽBENI VIDIKI SOBIVANJSKIH SKUPNOSTI

Različne študije so se že ukvarjale s principi, s katerimi sobivanjske skupnosti v samo skupnost vpeljujejo družbenost. Avtorji kot so Franck in Ahrentze 1989, Fromm 1991, 1993 in Hanson 1996 ugotavljajo naslednje značilnosti, ki spodbujajo družbenost:

- zagotavljanje notranjih in zunanjih skupnih prostorov,
- dobra vidnost vseh skupnih prostorov,
- parkiranje zunaj skupnosti/na obrobju skupnosti (ločenost avtomobilov iz prostorov bivanja in druženja),
- različni prehodi med javnim in zasebnim prostorom,
- javni prostori blizu zasebnih prostorov,
- strateško pozicioniranje in dostopnost glavnih servisnih prostorov,
- manjše zasebne enote (omejeni servisni prostori, kot na primer kuhinja, pralnica),
- zmanjšani zasebni prostori zavoljo več skupnih, skupnostnih prostorov (skupna kuhinja, jedilnica, pralnica, telovadnica, hobi prostor, sobe za goste, soba za zabavo, igro, vrt, skladišče ipd.). (Williams 2000)

Sobivanjske skupnosti predstavljajo unikatno priložnost za preučevanje družbenih odnosov v skupnosti, saj uporabljajo dizajn in formalne socialne strukture, da bi vzpodbudile socialne interakcije v skupnosti. Neformalni socialni faktorji in osebne karakteristike prebivalcev že v naprej predvidevajo vsaj nekakšno družbenost akterjev. Williams trdi, da je sobivanjska skupnost oblika bivanja z optimalnimi pogoji za socialne interakcije. (Williams 2005, 195)

Na različne vidike družbenosti znotraj sobivanjskih skupnosti vplivajo centralnost, velikost in obstoj skupnih/javnih prostorov. Delitev prostora in pretočnost izmed vseh dejavnikov najbolj vplivata na socialne interakcije v skupnosti. Na občutek varnosti najbolj vplivata pretočnost in nadzor nad skupnimi prostori, možnost opazovanja drugih med interakcijami. Gostota poseljenosti in dostopnost najbolj vplivata na stopnjo povezanosti v skupnosti. Skupni prostori pa najbolj vplivajo na participacijo in enotnost v skupnosti. (Williams 2005, 204)

Priložnosti za socialne interakcije in občutek varnosti v skupnosti se povečujejo skozi prostorska načela skupnosti, medtem ko participacija, podpora vedenja in enotnost niso nujno povezani z njimi. Obstajajo tudi drugi pomembni faktorji, ki vplivajo na družbenost in pripadnost v skupnosti, kot so na primer skupni cilji, organizacija aktivnosti, skupno lastništvo/deljeno lastništvo in upravljanje s prostorom. (Williams 2005, 204)

V zadnjem času se je zvišala potreba po spodbujanju bolj živih sosesk in s tem po obnavljanju lokalnega socialnega kapitala. Socialne interakcije namreč ponujajo rezidentom, stanujočim v skupnosti, znanje drug o drugemu in socialno strukturo. To pomaga grajenju zaupanja med rezidenti, dopušča odnose izmenjave in ustvarja socialne mreže ter skupna pravila oziroma norme. Socialne interakcije znotraj skupnosti pa pomagajo k rasti socialnega kapitala. (Williams 2005, 195)

Empirični podatki kažejo, da obstaja statistično pomembna povezava med prostorskimi principi oblikovanja sobivanjske skupnosti in stopnjo družbene udeležbe/stikov. S tem imamo v mislih socialne interakcije, participacijo v skupnosti, skupnostno podporo, občutek varnosti in enotnosti, pripadnosti. (Williams 2005, 203)

Prebivalci sobivanjskih skupnosti prepoznavajo socialne, ekonomske in okoljevarstvene bonitete ter višjo stopnjo družbenosti v takšnih skupnostih; med temi so na primer skupni obroki, deljenje življenjskih stroškov, delitev dobrin in servisov, zmanjšan škodljiv vpliv na okolje, deljenje vlog glede gospodinjskih opravil ipd., izmenjava pripomočkov, tehnologij itd.; definira prihodnost same skupnosti, kajti vključuje dogovore med člani ali skupinami skupnosti, ki vplivajo na skupne ugodnosti. Člani sobivanjskih skupnosti na takšen način živijo bolj skromno in niso veliki potrošniki dobrin, hkrati pa gojijo in negujejo svoje osebne odnose z drugimi. Večina prebivalcev sobivanjskih skupnosti ima tesnejše intimne odnose z enim ali nekaj sostanovalci, s katerimi lahko delijo najbolj osebne tegobe, vendar pa kljub temu skupnosti prepoznajo, da niso vsi prebivalci skupnosti tako povezani. (Meltzer, 137–142)

4.1 Interakcija

Unger in Wandersman (Under in Wandersman v Talen 2000) definirata socialne interakcije kot socialno povezovanje znotraj skupnosti in socialne aktivnosti, kot so

sposojanje orodja, neformalno obiskovanje, druženje, pomoč pri opravilih ipd. (Tallen 2000, 174) Socialne interakcije lahko tako vključujejo različne socialne odnose, kot so na primer čustvena opora, instrumentalna opora, medosebni vpliv. (Wellman v Talen 2000, 176) Na splošno pozitiven odnos posameznikov, živečih v sobivanjskih skupnostih, do druženja in družbenosti je največkrat najmočnejši faktor, ki vpliva na raven socialne interakcije med člani skupnosti. (Williams 2005, 218)

Na socialne aktivnosti in stike pomembno vpliva tudi tip objekta, v katerem se nahaja sobivanjska skupnost. Večnadstropne stavbe lahko zmanjšajo kratkotrajne socialne stike. Zato je pomembno, da so stavbe, ki so namenjene sobivanjskim skupnostim, nižje ali srednje visoke višine, ki lahko maksimizirajo potencial za socialne interakcije. (Williams 2005, 199)

Socialne stike in interakcije spodbuja tudi zmanjšan obseg zasebnega prostora. Če imajo rezidenti manj zasebnih prostorov znotraj individualnih enot, se bolj nagibajo k preživljanju časa zunaj posamezne enote oziroma v skupnih prostorih. Tako polzasebni prostori ščitijo rezidente pred preveliko izpostavljenostjo skupnosti, ki bi vodila v zmanjšane socialne stike in umik v zasebnost. Taki prostori so lahko odlični interakcijski prostori. Povečujejo občutek nadzora nad javnimi skupnimi površinami, kar povečuje priložnosti za snidenja. Polzasebni prostori ponavadi služijo uporabi za bolj formalne socialne dogodke (na primer obroke, zabave itd.). Ti prostori rezidentom zagotovijo prostor za izražanje njih samih in njihovih življenjskih stilov. (Williams 2005, 198)

Priložnosti za nadzor drugih rezidentov so med drugim ključ do višjih ravni socialne interakcije. Sposobnost oziroma zmožnost rezidentov, da vidijo in slišijo, ko se okoli njih nekaj dogaja, da drugi uporabljajo javne prostore, močno vpliva na zavedanje o pripadnosti skupnosti in omogoča možnost opazovanja tistih pomembnih drugih, s katerimi si želijo interakcije. Omogočanje nadzora skozi prostorskost skupnosti je pomembno z vidika spodbujanja socialnih interakcij. (Williams 2005, 198) Skupni prostori tako nudijo odlično priložnost in možnost za socialne interakcije. Skupni prostori morajo seveda biti kvalitetni, ustrezni in prilagodljivi različnim družbenim situacijam.

Na socialne interakcije pomembno vpliva tudi velikost same skupnosti. V večjih skupnosti je nivo socialnih interakcij nižji, saj se rezidenti med seboj ne poznajo zelo

dobro ali se celo ne poznajo. Anonimnost med rezidenti vpliva na zmanjšano željo po socialnih stikih. Zelo majhne skupnosti večkrat trpijo za obratno težavo. Majhno število rezidentov lahko vpliva na občutek premalo zasebnosti, kar lahko tudi vpliva na zmanjšane socialne stike med rezidenti. Na podlagi preučevanja več skupnosti se glede socialnih stikov najboljše odrežejo skupnosti srednjega tipa. (Williams 2005, 199)

Čeprav kot pomemben faktor vpliva na socialne stike, pa same arhitekture in oblikovanja sobivanjskih skupnosti ne smemo precenjevati. Prav tako pomembni za socialne interakcije so tudi drugi dejavniki: osebni dejavniki, socialni faktorji (formalni in neformalni), čas obstoja skupnosti ipd. (Williams 2005, 200)

Na stopnjo socialnih interakcij in vključenost v skupnost, kot je bilo že omenjeno, vplivajo tudi osebni faktorji samih prebivalcev. Vedenja rezidentov so pod vplivom vtisov o drugih pripadnikih skupnosti. H konfliktu med posamezniki pomembno prispevajo trenja v organizaciji prostora in dejavnosti v sobivanjski skupnosti, organizacija aktivnosti v skupnih prostorih. Prav tako negativen odnos do družbenosti vpliva na manjšo stopnjo udeležbe v skupnosti in manj socialnih stikih. Vedenja, socialna dinamika in organizacija v skupnosti so najpomembnejši faktorji vpliva na raven družbenosti v skupnosti in so med seboj neločljivo povezani. (Williams 2005, 221)

Družbena in osebnotna (ne)podobnost rezidentov vplivata na socialno in funkcionalno distanco ter interakcije med rezidenti skupnosti. Homogenost ali nehomogenost skupnosti je lahko velik faktor vpliva na stopnjo interakcij (Abu-Gazze v Williams 2005, 198)

Kot navaja Williams, homogenost v stanovanjskih skupnostih spodbuja socialne interakcije. Raziskava dveh sobivanjskih skupnosti je pokazala, da čeprav homogenost v smislu stališč in vrednot stanovalcev sobivanjskih skupnosti zagotavlja visoko raven socialnih interakcij, pa raznolikost v smislu tipa gospodinjstva in njenih članov dejansko povečuje socialne interakcije. Prebivalci skupnosti predstavljajo bazen virov skupnosti in večja raznolikost prebivalcev zagotavlja večjo ponudbo veččin in znanj drugim. Posamezniki brez družin imajo tako na primer preko drugih članov skupnosti ali same skupnosti dostop do družinskega življenja. Različna formalna in neformalna znanja posameznih rezidentov pripomorejo k bolj produktivnemu razreševanju

konfliktov znotraj skupnosti, to pa pomembno prispeva h krepitvi socialnih mrež ter poveča stopnjo socialnih interakcij. (Williams 2005, 224)

Pretok skozi skupnosti, gostota poseljenosti, bližina enot in omejen zasebni prostor po drugi strani vodijo v višjo stopnjo prisilnih socialnih stikov (neizogibnost posameznikov), kar lahko potencialno vodi v konflikt. (Williams 2005, 218)
»Pomembno je, kako konflikte rešujemo: da jih ne dušimo, odpravljamo ali zanikamo, na primer z dominacijo ali prevlado ene strani, ali s kompromisom, ko se mora vsaka stran odreči delu svojih izvirnih interesov.« (Kutin 2009,73)

4.2 Participacija

Participacijo v primeru sobivanjskih skupnosti razumemo kot vključenost posameznikov v skupnost, procese odločanja, angažiranje na različnih področjih delovanja skupnosti in skrb za raznovrstne aktivnosti v skupnosti.

Socialne aktivnosti v skupnosti posameznikom omogočajo participacijo. »Prisotnost drugih posameznikov je za socialne aktivnosti (...) nujni pogoj. Glede na to, da so nujno potrebne aktivnosti vedno prisotne, so predvsem izbrane aktivnosti tiste, na katere lahko s pravimi družbenimi in prostorskimi pogoji vplivamo, jih na ta način spodbujamo in s tem usmerjamo še boljše pogoje za vzporedne socialne aktivnosti.« (Kutin 2009,74)

Participacija v skupnosti je v večini skupnosti formalizirana in tako še dodatno spodbuja socialne dejavnosti. Rezidenti so vključeni v rekrutacijo drugih članov skupnosti ter zadolženi za razvoj, dizajn in upravljanje s skupnostjo. (Williams 2005, 201) V fazi razvoja projekta sobivanjskih skupnosti in za življenje same skupnosti je vedno priložnost za člane z določenimi praksami in znanji, da vplivajo na druge, ki so manj predani ali izobraženi, in jih na ta način angažirajo v skupnosti.

Prebivalci skupnosti so po končanem procesu fizičnega ustvarjanja skupnosti zadolženi za organizacijo in vodenje skupnih aktivnosti skupnosti ter za skrb za skupne prostore. Redne aktivnosti omogočajo participacijo vseh članov in zvišujejo raven socialnih stikov ter na ta način opolnomočijo samo skupnost. Graham Meltez je na podlagi intervjujev 346 rezidentov iz 13 sobivanjskih skupnosti iz različnih držav sveta

(Amerika, Kanada, Avstralija, Japonska) pridobil podatke (glej tabelo 4.2.1) o participaciji članov skupnosti na dogodkih znotraj posamezne skupnosti.

Tabela 4.1: Participacija na dogodkih v preučevanih skupnostih

Dogodek	Delež participacije				
	Nikoli	Redko	Srednje	Ponavadi	Vedno
Skupni obroki	1,7 %	11,8%	28,6%	41,6%	16,2%
Družbeni dogodki	-	4,6%	22,5%	58,1%	14,7%
Sestanki	1,4%	5,5%	13,9%	50,3%	28,9%
Prostovoljske aktivnosti	0,9%	7,8%	26,0%	50,6%	14,7%

Vir: Meltzer (2005, 150).

Podatki iz zgornje tabele kažejo na visoko raven participacije v različnih sobivanjskih skupnostih. Velikokrat so aktivnosti skupnosti odprte tudi navzven, za nečlane skupnosti, saj se sobivanjska skupnost na ta način povezuje s širšo okolico, ta lastnost pa jo razlikuje od zaprtih skupnosti. Seveda je pomembno razumeti, da morajo skupne aktivnosti participacije v skupnosti najprej obstajati, torej jih morajo člani skupnosti organizirati, da se jih lahko nato udeležujejo, že samo organiziranje takšnih aktivnosti pa lahko razumemo kot participacijo v skupnosti.

Če so aktivnosti skupnosti izključujoče do posameznikov v skupnosti, to pomembno vpliva na manjšo udeležbo in manjšo raven socialnih stikov med rezidenti, saj povzroča konflikte med posamezniki. (Williams 2005, 211).

4.3 Podpora

Mreže vzajemne pomoči in podpore so v sobivanjskih skupnostih močnejše in bolj razvite kot v drugih oblikah bivanja. Ključ do uspeha je osredotočenost na družbenost že od vsega začetka ustvarjanja skupnosti. Povezava med člani skupnosti in povezovanje članov v enoto je največkrat izraženo skozi medsebojno podporo. (Meltzer 2005, 137) Podpora med člani se kaže na različne načine. Lahko jo razumemo kot osebno ali emocionalno podporo med člani na individualni ravni ali pa kot podporo celotne skupnosti posameznim članom. Vsekakor sobivanje z drugimi omogoča tvorjenje socialnih mrež, ki jih lahko odvisno od potreb uporabimo na različne načine.

Kot pomembna se je pri pregledu literature pokazala tudi praktična podpora oziroma pomoč med člani skupnosti. Rezidenti so v skoraj vseh preučevanih skupnostih navajali medsebojno pomoč kot nekaj predvsem pozitivnega. Naj si je šlo za izposojanje orodij ali izmenjavo servisnih storitev, kot je na primer varstvo otrok, vsem vključenim v takšne aktivnosti so le-te predstavljale pomemben vidik življenja v skupnosti. (Meltzer 2005, 142)

4.4 Osebnostne karakteristike članov skupnosti

Različni tipi posameznikov tvorijo različne sobivanjske skupnosti po svetu. Po pregledu obstoječe literature lahko zaključiva, da do sedaj še ni bila opravljena detajlnejša analiza prebivalcev sobivanjskih skupnosti, vsaj kar se tiče pregleda lastnosti rezidentov skupnosti. Nadalje bova nanizali nekaj karakteristik, ki sva jih vseeno uspeli pridobiti, vsekakor pa je pregled površinski.

Na pozitivne in produktivne interakcije med posamezniki poleg drugih faktorjev vplivajo tudi osebnostne karakteristike posameznikov. Te vključujejo osebnostne značilnosti, interpersonalno dinamiko in vedenja, na katere najbolj vpliva posameznikovo osebnostno ozadje, osebna zgodovina in demografske lastnosti. Neformalni socialni faktorji vključujejo odnos med individuumom in drugimi v skupnosti, vire, ki so posamezniku na voljo za stike z drugimi ipd. Formalni socialni faktorji pa so sestavljeni iz organizacijskih pravilnikov in struktur (proces odločanja, socialna struktura in organizacija aktivnosti ipd.). (Williams 2005, 200)

Campbell in Lee ugotavljata kompleksno povezavo socialno ekonomskega statusa, starosti in spola posameznika za socialne interakcije. Kot najpomembnejše lastnosti tako poudarjata demografske in socialne specifičnosti ter število posameznikov v skupnosti. Občutek skupnosti se ohranja tudi preko skupnih vrednosti. (Campbell in Lee v Talen 2000, 177)

Na podlagi različnih raziskav in virov je razvidno, da je v sobivanjskih skupnostih populacija izredno dobro izobrazena. V Severni Ameriki ima skoraj 10% odraslih prebivalcev sobivanja doktorat, 40 % diplomu in 30 % srednješolsko izobrazbo. Skupno gledano je 80 % ameriških prebivalcev sobivanjskih skupnosti terciarno izobraženih v primerjavi s 30 % splošne ameriške populacije, kar pomembno prispeva k razumevanju

sobivanjskih skupnosti. (Meltzer 2005, 131) Očitno na področju sobivanja govorimo o precej drugačni populaciji, kot pa je povprečna sestava družbe.

Rezidenti sobivanjskih skupnosti se med seboj razlikujejo glede na osebne interese, starost, vero in vrste gospodinjstev (osebni dejavniki). Vendar pa so v smislu dostopa do virov, družbenega razreda, rase, izobraževanja in države dokaj homogena skupina, posedujejo namreč precej skupnih vrednot, katerih osrednja je prav skupnostno življenje. Homogenost znotraj skupnosti, kot jo pojasnijo Gans (1967), Gehl (1987) in Abu-Gazze (1999), krepi socialno interakcijo. (Williams 2005, 201)

Še ena pomembna dimenzija rezidentov sobivanjskih skupnosti je njihova vključenost in aktivnost v vsakdanjem življenju, pa naj bo to na profesionalnem ali osebnem področju. Raziskave so pokazale, da gre večinoma za posameznike bolj kreativnih profilov, z razgibanim delovnim časom, ki je prilagodljiv na spreminjajoče se družbene spremembe. (Williams 2005)

V nalogi sva si želeli predstaviti tudi demografske in osebne karakteristike prebivalcev sobivanjskih skupnosti, vendar sistematično zbranih v preučevani literaturi nisva našli. Očitno na tem področju še vedno obstaja vrzel, ki pa bi jo bilo z avtorji boljše razumevanje takšnih načinov bivanja dobro zapolniti.

4.5 Družbeni vidiki sobivanjskih skupnosti starejših

Na področju preučevanja družbenih vidikov sobivanjskih skupnosti starejših trenutno obstaja še veliko nejasnosti. Jasno je, da sobivanjski način življenja pozitivno vpliva na starajočo se populacijo, a ker je obstoj takšnih skupnosti šele nedaven pojav, zelo podrobne analize družbenosti takšnih skupnosti še ne obstajajo. Vsekakor v sledečih odstavkih poskušava kar najbolje opisati družbene vidike s podatki, ki sva jih pridobili iz relevantnih virov.

Bromell in Cagney (2013) definirata socialno kohezijo kot skupno zaupanje, solidarnost, zadovoljstvo, skupne vrednote in podporo, katere pojmovanje lahko uporabimo tudi pri preučevanju skupnosti starejših. (Glass in Vander Plaats 2013, 430)

Družbene povezave so izredno pomembne v vseh fazah življenja, najpomembnejše pa so v starejših letih. Avtorici Glass in Vander Plaats navajata, da obstaja močna

povezava med družbenimi omrežji in izboljšanimi zdravstvenimi stanji. Ne samo družinski člani, tudi prijatelji lahko igrajo zelo pomembno vlogo v splošnem počutju in mentalnem zdravju starostnika. Za posameznike z močno podporno mrežo proces staranja ni tako obremenjujoč kot za tiste, ki se počutijo same in osamljene ter nimajo pomembnih drugih, s katerimi se povezujejo, kar lahko še dodatno poslabša potencialno negativne in prekerne življenjske pogoje in zdravstveno stanje. (Glass in Vander Plaats 2013, 428)

Ko se z leti smrti družinskih članov in prijateljev povečujejo, se povečujeta med še živečimi osamljenost in depresija. Kot navaja John Bruhn, obstaja med starejšimi večje tveganje za samomorilnost. Samomorilnost pa je večja med prebivalci trajnostne oskrbe v starosti 65 let ali več. Med povečano tveganje za samomorilnost sodijo dejavniki, kot so psihični problemi, družbeni stres, finančna nesposobnost in invalidnost. (Bruhn 2011, 168)

Osamljenost in izolacija med starejšimi predstavljata problem za javno zdravstvo, saj lahko vodita tudi v kritična zdravstvena stanja. Starejši, ki imajo otroke, si v splošnem ne želijo živeti z njimi, procent tistih, ki živijo z lastnimi otroki, vztrajno pada že od leta 1950. (Gilleard in Higgs, 2005) Skoraj 30% starejših starih 65 let ali več, ki ne živijo v institucijah, jih živi samih. Možnost za socialno izolacijo in osamljenost se bo še povečala z vstopom babyboomerjev v jesen življenja. Ti predstavljajo prvo generacijo starejših, ki je bolj izobražena, ima manj otrok in je večkrat samska na stara leta. Podatki kažejo, da jih je kar ena tretjina neporočenih, samskih ali ločenih in živijo sami. (Glass in Vander Plaats 2013, 429)

Skupnost tako nudi način, kako se lahko posamezniki skupaj lotevajo soočanja z morebitnimi (skupnimi) stresorji in neprijetnimi situacijami ali težavami. Preko kolektivne strategije ter komunikacije se lahko posamezniki odločijo za skupno akcijo oziroma vedenje. Posledice takšnega načina delovanja so izboljšana emocionalna podpora, zmanjšan nivo stresa, okrepitev socialnih odnosov, promocija dobrobiti posameznikov in skupnosti, osebna potrditev ipd. (Lyons et al. 1998 v Glass in Vander Plaats 2013, 431)

Skupno soočanje s stresorji naslavlja vse morebitne stresorje kot stresorje vseh, ne glede na to, ali so individualni ali kolektivni. Stresorji tako predstavljajo naše težave in našo odgovornost in ne le posameznikove težave in posameznikovo odgovornost.

Razlike med (samo) socialno podporo in skupnim soočanjem je v alokaciji virov. V primeru socialne podpore se viri premaknejo od ene osebi k drugi, pri skupnem soočanju pa so viri enakovredno deljeni med posamezniki. (Glass in Vander Plaats 2013, 431) Starostniki se tako preko izkušnje bivanja v sobivanjski skupnosti starejših prepoznajo kot sebi enaki oziroma imajo občutek, da »so v istem čolnu«.

5 EMPIRIČNI DEL

V empiričnem delu naloge sva želeli ugotoviti, ali obstajajo pri nas sobivanjske skupnosti, kot so bile predstavljene v prejšnjih poglavjih, ter kakšni profili starejših oseb se odločajo za življenje v sobivanjskih skupnostih. Obrnili sva se na Zvezo društev upokojencev Slovenije, kjer izvajajo različne projekte, ki se dotikajo stanovanjskih tem starejših, specifično v evropskem projektu HELPS, ki se ukvarja z alternativnimi bivanjskimi oblikami med starejšimi v državah članicah Evropske unije.

Na podlagi pogovorov z zaposlenimi na ZDUSu in na podlagi zbornika prispevkov o (so)bivanju starejših sva ugotovili, da v Sloveniji še ne obstaja (formalna) sobivanjska skupnost starejših. Preko raziskovalnega dela na ZDUSu smo sicer ugotovili, da obstaja sobivanjska skupnost starejših gospa v Novem mestu, ki so se povezale neformalno in same začele tvoriti sobivanjsko skupnost, vendar zaradi osebnih razlogov niso želele razkriti svojih identitet in podati zgodbe o nastanku njihovega sobivanja.

Po tem, ko smo s skupnimi močmi prišli do ugotovitve, da sobivanjskih skupnosti v Sloveniji še ni moč sistematično preučevati, saj o njihovem obstoju ni dovolj dokazov, smo se odločili, da med zainteresirano javnostjo starejših izvedemo anketo o možnostih razvoja sobivanjskih skupnosti starejših, o morebitnih motivih za odločitev za življenje v skupnosti in lastnostih individumov, ki bi se odločili za tak način življenja.

Za razumevanje vprašalnika in vprašanj smo na začetku navedli kratko definicijo sobivanjskih skupnosti starejših. *»V ZDUSovi svetovalnici za izboljšanje bivanja starejših definiramo sobivanje starejših kot skupno življenje v stanovanjski skupini, v kateri skupaj živita najmanj dva starejša (ki nista v partnerski zvezi). Stanovanjska skupina je lahko formalizirana in spoštuje normative, ki veljajo tudi za gospodinjske skupine v domovih za starejše, lahko pa je organizirana neformalno, in sicer na*

podoben način kot so organizirane npr. neformalne stanovanjske skupine študentov.»
(Vprašalnik o možnostih in ovirah pri življenju v stanovanjski skupini starejših)

5.1 Metodološka izhodišča

V sodelovanju z dr. Urbanom Boljko in mag. Matejo Nagode, sodelavcema v delovni skupini projekta HELPS Slovenija, smo na podlagi znanj in izkušenj s starejšo populacijo na ZDUSu generirali vprašalnik o sobivanjskih skupnostih starejših v Sloveniji.

Ker smo preučevali večjo skupino posameznikov in predpostavljali, da s temo sobivanja še niso najboljše seznanjeni, smo se odločili za uporabo kvantitativne metode. Z anketnim vprašalnikom smo želeli odkriti odnos starejših ljudi do drugačnih oblik bivanja ter ugotoviti, ali lahko takšne vrste sobivanjskih skupnosti v Sloveniji sploh zaživijo. Seveda se zavedamo pomanjkljivosti takšne metode raziskovanja, saj ne omogoča globljega razumevanja. (Ragin 2007, 143–150) Vsekakor je anketa, ki smo jo opravili, le prvi korak za pridobitev ustreznih podatkov in zainteresiranih za dejansko vzpostavitev takšne oblike bivanja med starejšimi.

Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz vprašanj zaprtega in polzaprtega tipa, ki smo jih jezikovno prilagodili glede na sposobnosti razumevanja starejše populacije, s katero smo do takrat delno že bili v stiku. V vprašalnik smo inkorporirali tudi vprašanja, ki se navezujejo na družbene vidike skupnosti.

5.1.1 Vzorčenje in izvedba

Skupaj z Zvezo društev upokojencev Slovenije in člani projektne skupine HELPS Slovenija smo se odločili, da vprašalnik predstavimo vsem sodelujočim na nacionalnem izobraževanju programa *Starejši za višjo kakovost življenja doma*. Izobraževanje je potekalo v mesecu aprilu 2014 v Izoli in je predstavljalo edinstveno priložnost za anketiranje večjega števila starejših posameznikov. Za vzorec smo si tako izbrali upokojence, ki so poprej že bili v stiku z ZDUSom in so bili prisotni na zgoraj omenjenem izobraževanju ter pripravljeni na sodelovanje. Na ta način je bilo v kratkem

času v vzorec zajetih 214 respondentov. Participanti v raziskavi predstavljajo atipičen del slovenske starejše populacije, saj gre za statistično bolj aktivne posameznike.

Pridobljene podatke smo ustrezno kodirali ter jih s pomočjo programa SPSS tudi analizirali in ugotovili odnose med variablami. Zaradi nepopolno izpolnjenih vprašalnikov ter nesistematičnega izpolnjevanje demografskega dela vprašalnika smo za analizo upoštevali 190 vprašalnikov.

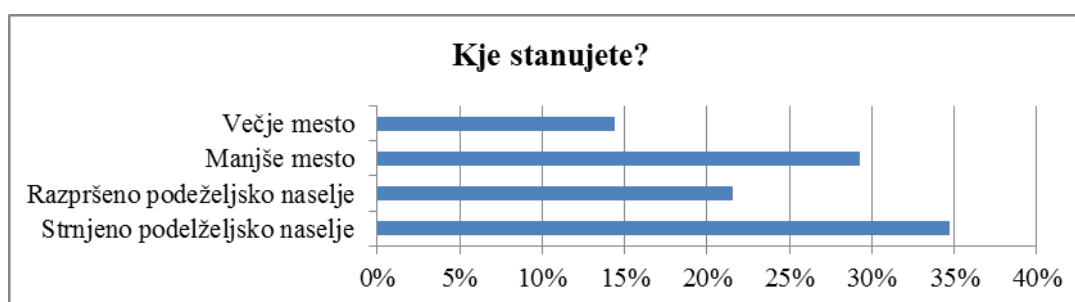
Pomanjkljivost vzorca je njegovo nesistematično vzorčenje, kar pomeni, da rezultatov vprašalnika ne moremo generalizirati glede na celotno slovensko populacijo starejših.

5.2 Analiza podatkov

Na podlagi analize veljavnih anket je bila struktura anketirancev glede na spol prevladujoča na ženski strani s 89,2 %, moških respondentov je bilo le 10,2 %. Razpon med anketiranci glede na starost je bil med 48 in 79 let. Povprečna starost anketirancev je tako bila 65 let.

Več kot tretjina respondentov (34,7 %) živi v strnjemem podeželskem naselju, z 29,3 % sledijo tisti v manjših mestih, 21,6 % pa jih živi v razpršenih podeželskih naseljih. Le manjši odstotek (14,4 %) pa predstavlja tiste anketirance, ki živijo v večjih mestih.

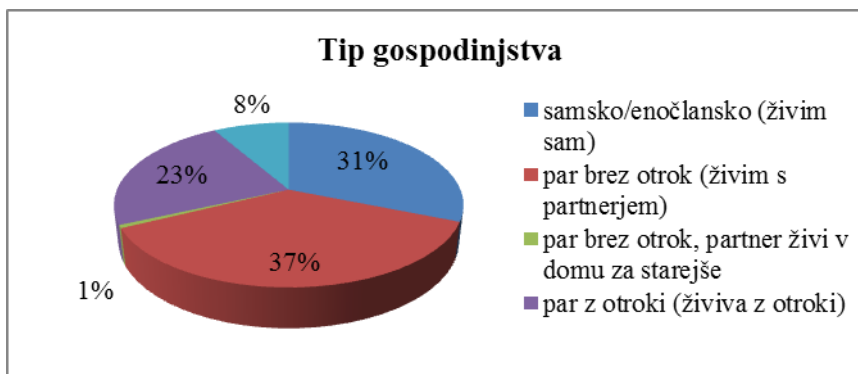
Graf 5.3: Kraj bivanja anketirancev

Skoraj 65 % vprašanih živi v samostojni ali vrstni hiši, z 20,4 % sledijo tisti, ki živijo v bloku, 14,4 % jih živi v večstanovanjski hiši, preostalih nekaj odstotkov pa je pod odgovor navedlo *drugo*. Večinoma so vprašani lastniki nepremičnin – 87,4 %, le 12,6 odstotka jih je na to vprašanje odgovorilo negativno, kar je za analizo izjemno pomemben podatek.

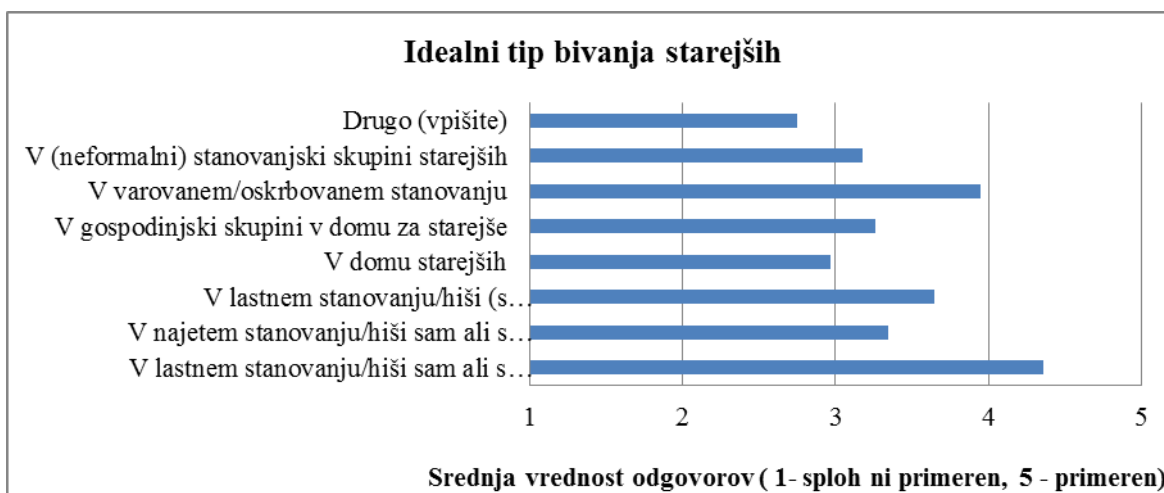
Izredno pomembna informacija je tudi, da kar 31,1 % anketirancev živi v enočlanskem gospodinjstvu. Največji odstotek anketirancev živi skupaj s partnerjem (36,5%), kar 23,4 % jih živi z otroki, 8,4% pa z drugimi (pri tem odgovora na to, kdo so ti drugi posamezniki, nimamo).

Graf 5.4: Tip gospodinjstva, v katerem živijo anketiranci

Na vprašanje *Kakšen je po vašem mnenju idealni tip bivanja starejših?* se je večina respondentov odločila za odgovor *V lastnem stanovanju/hiši sam ali s partnerjem/partnerko*. Najmanj primerno (povprečna vrednost 2,97 – med 1 in 5) se jim zdi bivanje v domu starejših. Povprečna vrednost odgovora na trditev *V (neformalni) stanovanjski skupini starejših* je bila 3,18.

Graf 5.5: Mnenje anketirancev o idealnem tipu bivanja starejših

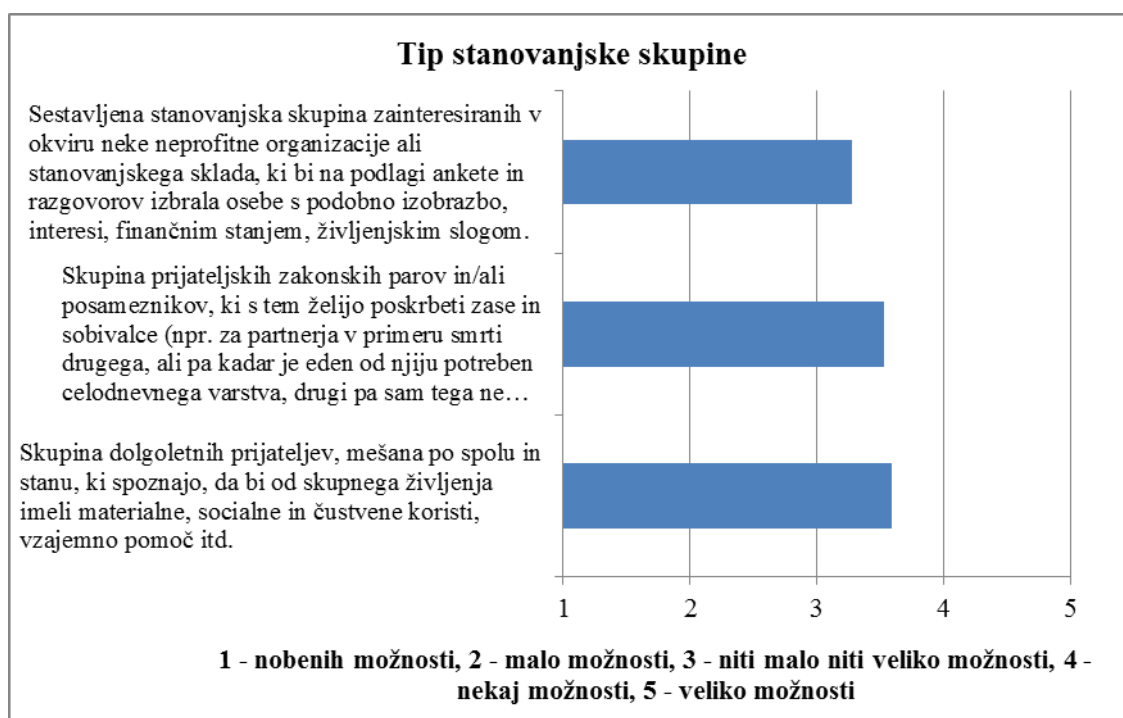

Pri vprašanju *Kakšen tip stanovanjske skupine bi po vašem mnenju imel največ možnosti za uspeh v Sloveniji?* se vrednosti odgovorov ne razlikujejo statistično pomembno. Vse tri možnosti (*1. Skupina dolgoletnih prijateljev, mešana po spolu in stanu, ki spoznajo,*

da bi od skupnega življenja imeli materialne, socialne in čustvene koristi, vzajemno pomoč itd.; 2. Skupina prijateljskih zakonskih parov in/ali posameznikov, ki s tem želijo poskrbeti zase in sobivalce (npr. za partnerja v primeru smrti drugega ali pa kadar je eden od njiju potreben celodnevne varstva, drugi pa sam tega ne zmore ipd); 3. Sestavljena stanovanjska skupina zainteresiranih v okviru neke neprofitne organizacije ali stanovanjskega sklada, ki bi na podlagi ankete in razgovorov izbrala osebe s podobno izobrazbo, političnim prepričanjem, interesi, finančnim stanjem, življenjskim slogom ipd. Po uvajalnem obdobju bi se kandidati samostojno odločili za bivanje v stanovanjski skupini) so dobile razmeroma podobne vrednosti odgovorov – prva možnost 3,59, druga 3,59, tretja pa 3,28. Dejstvo pa je, da so te vrednosti izredno nizke.

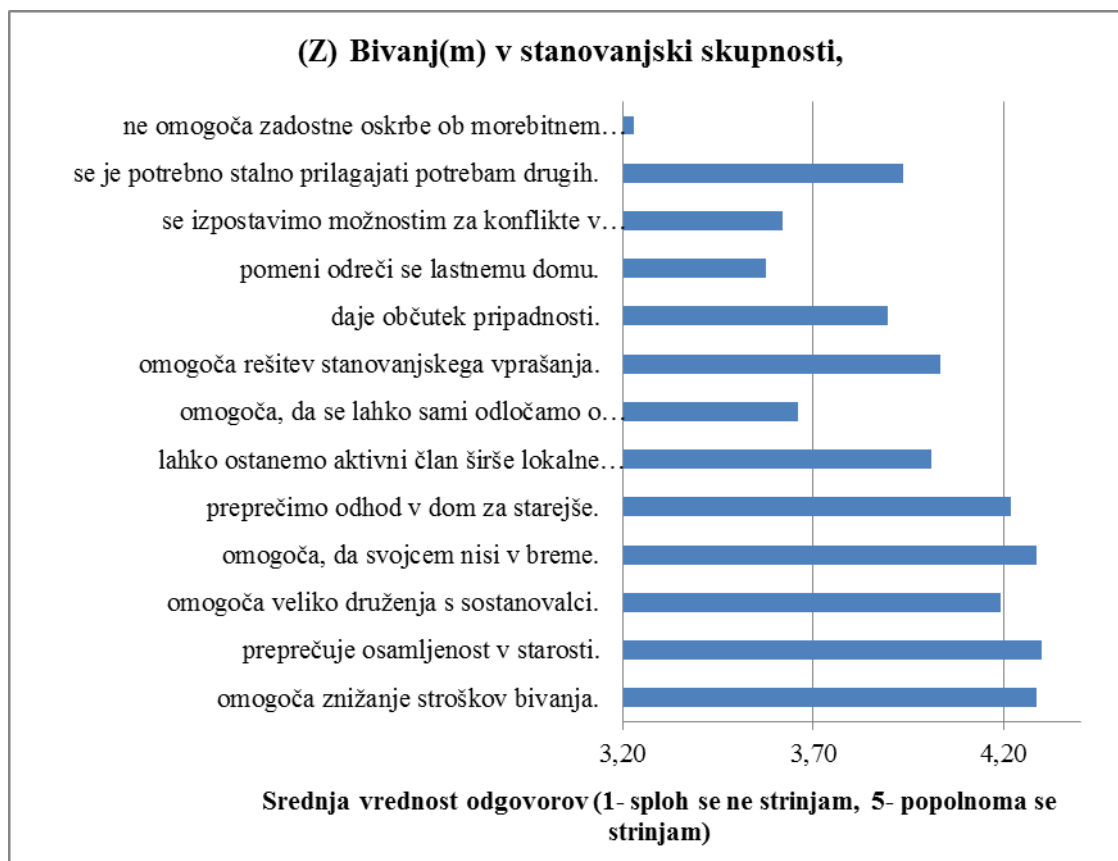
Graf 5.6: Tip stanovanjske skupine, ki ima največ možnosti za uspeh v Sloveniji

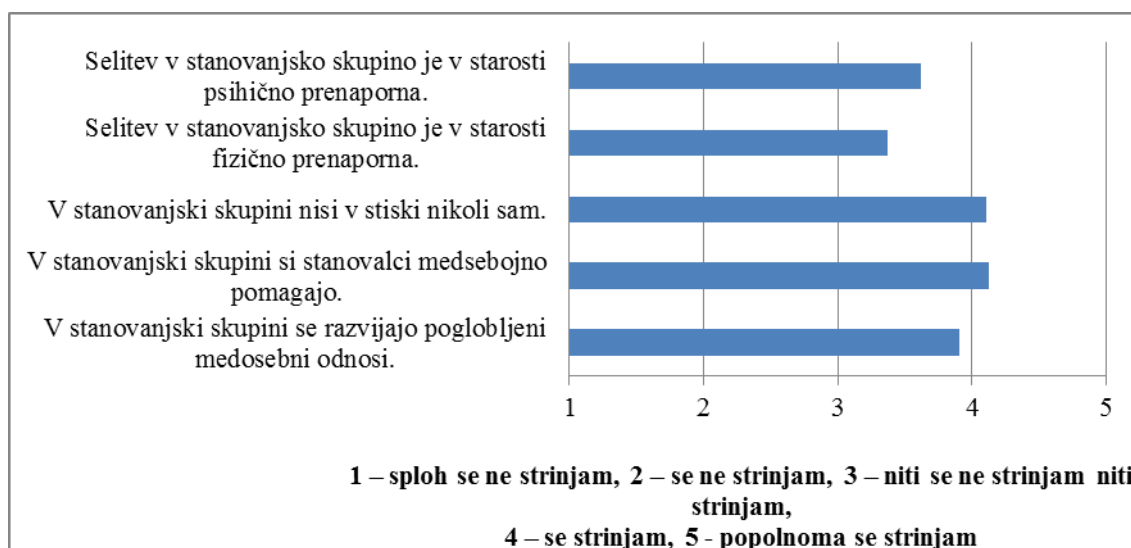
Pri ocenjevanju različnih trditev glede stanovanjskih skupin in življenja v njih pri odgovorih ni opaziti večjih odstopanj. Najbolj so se respondenti strinjali s trditvami *Bivanje v stanovanjski skupini preprečuje osamljenost v starosti* (4,30), *Z bivanjem v stanovanjski skupini si lahko znižamo stroške bivanja* (4,28), *Bivanje v stanovanjski skupini omogoča, da svojcem nisi v breme* (4,28), *Z bivanjem v stanovanjski skupini preprečimo odhod v dom za starejše* (4,22), *Bivanje v stanovanjski skupini omogoča veliko druženja s sostanovalci* (4,19). Najnižje vrednosti so imeli odgovori pri trditvah *Bivanje v stanovanjski skupini omogoča veliko zasebnosti* (2,82), *Bivanje v stanovanjski*

skupini ne omogoča zadostne oskrbe ob morebitnem poslabšanju zdravstvenega stanja sostanovalcev (3,23) ter Selitev v stanovanjsko skupijo v starosti je fizično prenaporna (3,37).

Graf 5.7: (Ne)strinjanje s trditvami o bivanju v skupnosti

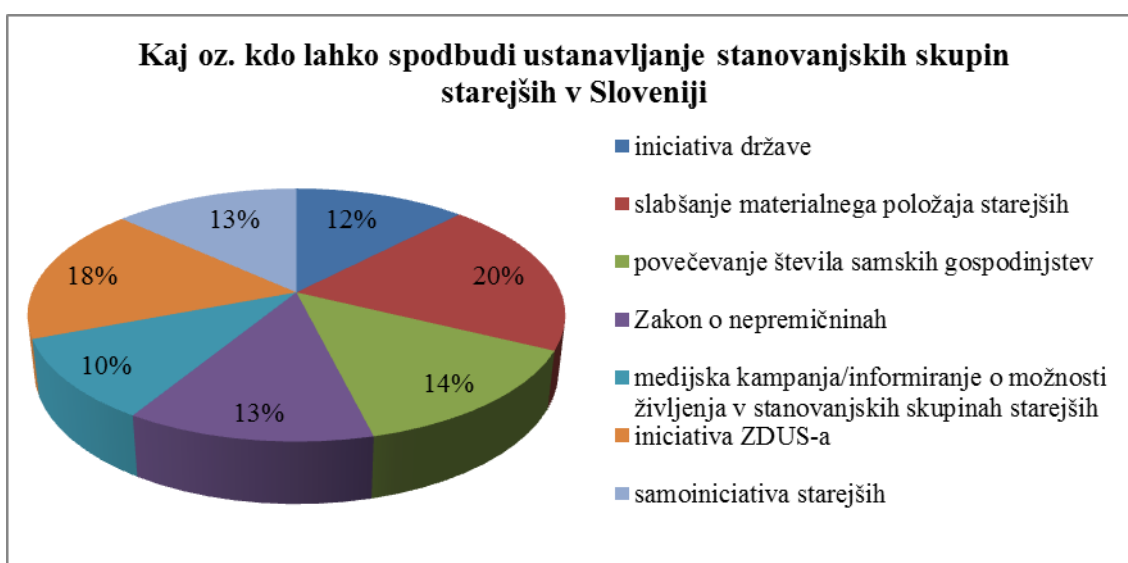

Graf 5.8: (Ne)strinjanje s trditvami o stanovanjskih skupinah

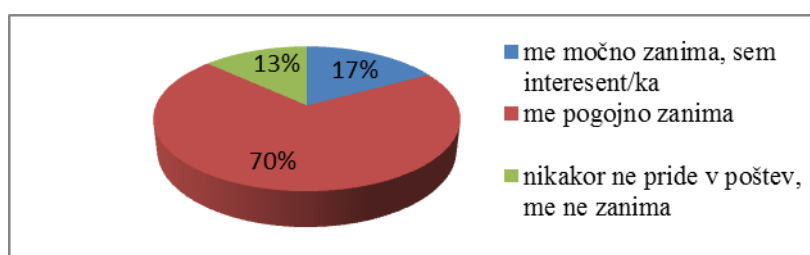
Na vprašanje *Kaj oziroma kdo lahko spodbudi ustanavljanje stanovanjskih skupin starejših v Sloveniji (obkrožite tri najpomembnejše dejavnike)?* so bili glede na vse odgovore največkrat obkroženi odgovori *Slabšanje materialnega položaja starejših* (20 %), *Iniciativa ZDUSa* (17,6%), *Povečanje števila samskih gospodinjstev* (13,9 %). Ostali odgovori (*Iniciativa države*, *Zakon o nepremičninah*, *Medijska kampanja/informiranje o možnostih življenja v stanovanjskih skupinah starejših*, *samoinicijativa starejših*) so dobili med 10,4 in 13,3 % odgovorov.

Graf 5.9: Mnenje anketirancev o spodbudi ustanavljanja stanovanjskih skupin starejših v Sloveniji

Kar 79,9 % vprašanih na vprašanje *Kako ocenjujete možnosti vzpostavitve stanovanjskih skupin starejših v Sloveniji?* odgovarja z odgovorom *Realno, sčasoma bo vedno več zanimanja*. Le 20,1 % se je odločilo za odgovor *Ni realno, Slovenci nismo za take pobude*. Vprašanje *Kaj vi osebno menite o pobudi o sobivanju starejših, bi sodelovali?* je dobilo največji odstotek odgovorov v kategoriji *Me pogojno zanima* (s 69,6 % odgovorov). Sledi odgovor *Me močno zanima, sem interesent/ka* s 17,1 % ter *Nikakor ne pride v poštev, me ne zanima* s 13,3 % odgovorov.

Graf 5.10: Mnenje anketirancev o sodelovanju pri pobudi sobivanja starejših

5.3 Ugotovitve

Odgovori vprašanih v anketi o stanovanjskih skupinah oziroma skupnostih niso prinesli velikih statističnih odstopanj. Rezultati vprašalnika so potrdili predvideno, da je pogojni interes med starejšimi za take oblike bivanja prisoten, ni pa izražen močan, že definiran odnos do takšnega načina življenja. Še vedno se večini vprašanih zdi najprimernejši idealen tip bivanja starejših v samostojnem gospodinjstvu s partnerjem/partnerko, najmanj primerno pa bivanje v domu za starejše.

Respondenti statistično pomembno ne razlikujejo med predlaganimi oblikami skupin bivanja starejših, kar je moč pripisati nepopolnoma definiranemu odnosu do takih načinov bivanja oziroma nepoznavanju možnih scenarijev.

V kategoriji trditev o bivanju v stanovanjski skupini starejših se respondenti najbolj strinjajo z družbenimi vidiki bivanja v takšnih skupinah – bivanje v stanovanjski skupini omogoča druženje in preprečuje osamljenost – ter z ekonomsko dimenzijo – s takim načinom bivanja lahko znižamo stroške življenja ter nismo v breme svojcem. Najmanj so se vprašani strinjali z vidiki zasebnosti, ki jih omogočajo/neomogočajo stanovanjske skupine, ter vprašanjem zadostne zdravstvene oskrbe. Zaznati je tudi strah, da bi bila selitev v stanovanjsko skupino lahko v višji starosti prenaporna.

Kar 20% vprašanih vidi kot morebiten razlog za ustanavljanje stanovanjskih skupin starejših slabšanje materialnega položaja starejših. To lahko povežemo z neznanjem/nevedenjem o takšnih oblikah bivanja ter miselnosti, da so stanovanjske skupine rešitev za šibke oziroma za tiste z neurejeno finančno situacijo, ne pa utemeljena in strateška odločitev, ki odraža posameznikov življenjski slog. Trdimo lahko celo, da je samo finančni motiv premalo, da bi se lahko oblikovala trdna skupnost

povezanih posameznikov. Glede na preučene vire mora obstajati prisotnost skupnih vrednot oziroma več motivov, ki skupino posameznikov oblikujejo v skupnost.

Demografske značilnosti vprašanih kažejo na to, da gre v veliki večini za osebe ženskega spola, ki živijo v lastnih nepremičninah, največkrat v družinskih ali vrstnih hišah, na podeželju, v manjših mestih ali podeželskih naseljih. Glede na to strukturo vprašanih so odgovori o tematiki stanovanjskih skupin starejših pričakovani.

Verjetno bi odgovori urbanega prebivalstva, enakovredno razdeljeni po spolu, ki živi v blokovskih stanovanjih, ponudili drugačne odgovore. Vsekakor bi bilo pomembno ugotoviti tudi izobrazbeno strukturo vprašanih.

Pomembna ugotovitev je tudi ta, da o stanovanjskih skupinah starejših med vprašanimi niso prisotna močna, že definirana mnenja. V prihodnje bi bila dobrodošla in pozitivna strategija še širšega obveščanja in izobraževanja o tej in podobnih vsebinah, da bi se različni načini življenja in strategij v starosti med starejšimi morda bolj prijeli in bi jih razumeli kot alternative obstoječim možnostim.

Za razumevanje izvedbe ankete in analize podatkov je pomembno dejstvo, da je bila študija izvedena z omejenimi mednarodnimi sredstvi projekta HELPS. Vsekakor bi se, ob prisotnosti več virov, analize mnenj in občutij starejših glede sobivanja lotili bolj celostno.

6 SKLEP

V prvem delu diplomskega dela sva se lotili preučevanja sobivanjskih skupnosti, še posebno družbenih vidikov in sobivanjskih skupnosti starejših. Preko anketnega vprašalnika smo s pomočjo Zveze društev upokojencev Slovenije želeli ugotoviti, ali imajo take vrste skupnosti v Sloveniji prihodnost, so na njih starejši že pripravljeni in kakšni so morebitni motivi za njihove odločitve.

Preko analize relevantne literature sva prišli do zaključka, da se za takšne načine bivanja odločajo posamezniki s specifičnim življenjskim stilom. Različni avtorji navajajo, da gre v večini primerov za bolj izobražene posameznike, ki delujejo na različnih profesionalnih poljih, imajo močno ekološko zavedanje in jim skupnostni način življenja odgovarja oziroma se trudijo ohraniti in celo izboljšati raven socialnega

kapitala. Ekonomske vidike skupnosti, kot so na primer deljenje materialnih dobrin, delitev gospodinjskega dela ipd., združujejo s skrbjo za okolje in majhnim trošenjem ter se povezujejo z drugimi posamezniki znotraj skupnosti.

Čeprav sobivanjske skupnosti lahko nastajajo tako po sistemu od spodaj navzgor kot od zgoraj navzdol, imajo prve več potenciala za tvorjenje močne in trajajoče skupnosti, saj so posamezniki od vsega začetka vključeni v proces načrtovanja skupnosti. Skupnost se tako začne tvoriti, še preden so posamezniki tudi teritorialno povezani. V takih skupnostih prevladujejo močni medosebni odnosi, družbenost je ključ za delovanje.

Nadvse pomemben vidik sobivanjskih skupnosti za starejše je prav socialno povezovanje. S splošnim staranjem populacije se bomo morali zelo kmalu začeti soočati z naslavljanjem težav, ki jih prinaša življenje v poznih letih. Starejši sami (tako pri nas kot v tujini) ne vidijo več domskega življenja kot edinega možnega za varno starost, zato se bomo tudi pri nas morali začeti ukvarjati z možnimi alternativami. Da bi kakovost življenja tudi v starosti ostala enaka ali celo višja, bo potrebno poseči po novih modelih. Pozitivne vidike tega prinaša sobivanje starejših. Primeri dobre prakse iz tujine kažejo, da takšni načini bivanja starejše opolnomočijo, jih povežejo z vrstniki in jim vrnejo voljo do življenja.

Sobivanjske skupnosti starejših prav tako kot skupnosti drugih starostnih generacij omogočajo socialno, finančno in okoljsko trajnost. Člani takšnih sobivanjskih skupnosti zagotavljajo pomoč drug drugemu, ki vpliva na dobro počutje in staranje ljudi v tem prostoru. (Critchlow Rodman 2013, 106) Glavna značilnost sobivanjskih skupnosti starejših je preprečevanje socialne izolacije starejših in aktivno staranje. Empirični podatki namreč kažejo, da obstaja statistično pomembna povezava med prostorskimi principi oblikovanja sobivanjske skupnosti in stopnjo družbene udeležbe. S tem imamo v mislih socialne interakcije, participacijo v skupnosti, skupnostno podporo, občutek varnosti in enotnosti ter pripadnosti. (Williams 2005, 203) Starejši, ki prebivajo v takšnih vrstah skupnosti, imajo socialno podporo drugih stanovalcev, kar jim med drugim ponuja tudi možnost za neformalno skrb, priložnost za učenje in izmenjavo veščin kakor tudi možnosti za skupne aktivnosti in druženje, hkrati pa so aktivnejši in bolj zdravi.

Posebej pri sobivanjskih skupnostih starejših je pomemben občutek »sednja v istem čolnu« in prepoznavanje skupnega stresorja, kar je v tem primeru starost oziroma staranje.

Empirični del naloge je pokazal, da slovenska starejša populacija na takšne načine življenja še ni pripravljena. Analiza anketnih vprašalnikov je pokazala, da o stanovanjskih skupinah starejših med vprašanimi niso prisotna močna, že definirana mnenja. Kot navaja Nagode v uvodnem delu prispevku zbornika *Da je skupaj lažje biti sam: Zbornik prispevkov o (so)bivanju starejših*, bi morali najprej premakniti meje tradicionalne miselnosti Slovenk in Slovencev. »Na mikro ravni (...) velja v prvi vrsti kot prepreko opredeliti tradicionalno miselnost o domovih za starejše kot najbolj primernem izhodu ter nepripravljenost ali strah pred novimi oblikami oziroma novostmi. Na tej ravni velja omeniti tudi izrazito lastniško orientiranost, na pripisovanje velikega pomena dedovanju...« (Nagode v Boljka in Ogrin 2013,16) Zanimiv je tudi komentar Mihe Mazzinija, ki pravi, da Slovenci čakamo upokojitev, da bi se nato lahko zaprli v svoja lastniška stanovanja in čakali.

Razprave na spletnih forumih povzamem v en sam vzklik, ki se pojavlja znova in znova: »Umreti hočem na svojem!« Ljudje se odrekajo, varčujejo na vseh koncih, garajo v več službah, le zato, da bodo umrli na svojem. Večina Slovencev si želi v pokoj in življenje ni drugega kot čakanje. [...] Slovenec vidi upokojitev kot točko, v kateri bo staknil svojo imovino, se zaprl v stanovanje in lebdel v raju. (Boljka in Ogrin 2013,50)

Kot dodaten razlog temu, da starejši morda še niso pripravljene na takšne vrste življenja, poleg zgoraj omenjenih lahko pridava tudi zelo slabo informiranost starejših o alternativnih načinih bivanja. Verjetno bi bilo v bližnji prihodnosti dobro delati prav na izobraževanju in informacijskem opolnomočenju potencialnih kandidatov za sobivanje starejših. Drug možen pristop bi bil tudi pogovor s pristojnimi državnimi in lokalnimi organi, ki lahko sistemsko pripomorejo k razvoju takih skupnosti in politik na tem področju. Vsekakor bo potrebno združiti različne vidike in strokovnjake z različnih področij, da bi se starejšim lahko kar se da približali in poskušali zadovoljiti čim več potreb, povezanih s starostjo.

Diplomska naloga lahko služi kot pregled teoretskih pristopov na področju sobivanjskih skupnosti in njihovih družbenih vidikov, predvsem vplivov na starejše, lahko pa

pomaga tudi implementirati različne pristope in primere dobrih praks iz tujine v naše okolje in s tem izboljšati bivanjske razmere starejših.

Vsekakor je prostora za dodatno analizo in preučevanje še veliko. Na tem področju namreč v slovenskem jeziku nisva našli veliko virov, zato sva se skozi celotno delo bolj opirali na študije iz tujine.

7 LITERATURA

- Bakker, Peter. 2009. *Transkript predstavitve prvega International Cohousing Summita v Seattlu*. Dostopno prek: <http://sites.rnw.nl/English/Cohousing%20in%20The%20Netherlands%20-%20for%20Seattle%20and%20%20Casco%20%20Peter%20O.J.J.%20Bakker.pdf> (16. avgust 2014).
- Boljka, Urban in Alenka Ogrin. 2013. *Da je skupaj lažje biti sam: zbornik prispevkov o (so)bivanju starejših*. Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije.
- Boniatti, Cinzia. 2013. *An Innovative Solution to Continuity of Care and Active Longevity*. Dostopno prek: <http://eds.a.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=a1c6cc58-3b34-480c-9982faf3135536ff%40sessionmgr4004&vid=14&hid=4103> (15. avgust 2014).
- Bouma, Jantine in Liek Voorbij. 2008. *Factors in social interaction in cohousing communities*. Dostopno prek: <https://www.hanze.nl/NL/Onderzoek/kennisportal/kenniscentra/kenniscentrum-noorderruimte/kennisbank/Documents/PaperFactorsInSocialInteractionInCohousingCommunities.pdf> (15. avgust 2014).
- Bouma, Jantine, W.A. Poelman in A.I.M. Voorbij. *Supporting social contact design principles in common areas of cohousing communities*. Dostopno prek: <https://www.hanze.nl/NL/Onderzoek/kennisportal/kenniscentra/kenniscentrum-noorderruimte/kennisbank/Documents/OnderzoeksrapportSupportingSocialContactDesignPrinciplesInCommonAreasOfCohousingCommunities.pdf> (10. avgust 2014).
- Brenton, Maria. 2013. *Senior cohousing communities – an alternative approach from the UK?* London: Josep Rowntree Foundation.
- Bruhn, John. G. 2011. *The Sociology of Community Connections*. Second Edition. Northern Arizona: Springer Science & Business Media.
- Choi, Jung Shin. 2004. Evaluation of Community Planning and Life of Senior Cohousing Projects in Northern European Countries. *European Planning Studies* 12 (8): 1189–1216.

- Critchlow Rodman, Margaret. 2013. *Co-caring in senior cohousing: A Canadian model for social sustainability*. Dostopno prek: <http://www.harbourside.ca/pdf/Social%20Sciences%20%202013.pdf> (20. julij 2014).
- Critchlow Rodman, Margaret in Andrew Moore. 2012. *When do we begin to flourish in senior cohousing?: The answer is: sooner than you'd think*. Dostopno prek: <http://canadianseniorcohousing.com/wp-content/uploads/2013/01/Communities2012001.pdf> (20. julij 2014).
- Garciano, Jerome. 2011. Affordable Cohousing: Challenges and Opportunities for Supportive Relational Networks in Mixed-Income Housing. *Journal of Affordable Housing & Community Development Law* 20 (2): 169–192.
- Glass P., Anne in Rebecca Vander Plaats. 2013. A conceptual model for aging better together intentionally. *Journal of Aging Studies* 27 (4): 428–442.
- Haber, David. 2009. Gerontology: Adding an empowerment Paradigm. *Journal of Applied Gerontology* 28 (3): 283–297.
- Hiller, Bill in Julienne Hanson. 1984. *The social logic of space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kramp, Jessica. 2010. *Senior Cohousing: An optimal alternative for aging in place*. Oklahoma: Oklahoma State University. Dostopno prek: <http://pqdtopen.proquest.com/pqdtopen/doc/1318497995.html?FMT=AI> (15. avgust 2014).
- Kutin, Meta. 2009. Kakovost bivanja in njena dinamika rasti: Vloga načrtovanja na primeru sobivanjskih skupnosti. *AR, arhitektura, raziskave* 2: 70–77.
- Lee, Shelley A. 2006. 10 Questions with noteworthy people: Charles Durrett on How 'Intentional Community' Can Help Us Get This Aging Thing Right. *Journal of Financial Planning* 19 (9): 24–27.
- Leviatan, Uriel. 2013. Kibbutzim as a Real-life Utopia: Survival Depends on Adherence to Utopian Values. *Psychology and Developing Societies* 25 (2): 249–281.
- Meltzer, Graham. 2005. *Sustainable community: Learning from the cohousing model*. Združene države Amerike: Trafford.

- Ragin, Charles C. 2007. *Družboslovno raziskovanje: Enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Scanzoni, John H.. 2001. Reconnecting Household and Community: An alternative Strategy for Theory and Policy. *Journal of Family Issue* 22 (2): 243–264.
- Scotthanson Chris in Kelly. 2005. *The Cohousing Handbook. Building a place for community*. Revised Edition. Kanada: New Society Publishers.
- Shin Choi, Jung. 2004. Evaluation of community planning and Life of Senior Cohousing projects in Northern European Countries. *European Planning Studies* 12 (8): 1189–1216.
- Štuhec, J. Ivan in Maksimiljan Fras. 2010. Različne oblike bivanja za tretjo generacijo. *Kakovostna starost* 13 (3): 3–15.
- Talen, Emily. 2000. The Problem with Community in Planning. *Journal of Planning Literature* 15 (2): 171–183.
- Williams, Jo. 2005. Designing Neighbourhood for Social Interaction: The Case of Cohousing. *Journal of Urban Design* 10 (2): 195–227.

PRILOGA A: VPRAŠALNIK O MOŽNOSTIH IN OVIRAH PRI ŽIVLJENJU V STANOVANJSKI SKUPINI STAREJŠIH

V ZDUSovi svetovalnici za izboljšanje bivanja starejših definiramo sobivanje starejših kot skupno življenje v stanovanjski skupini, v kateri skupaj živita najmanj dva starejša (ki nista v partnerski zvezi). Stanovanjska skupina je lahko formalizirana in spoštuje normative, ki veljajo tudi za gospodinjske skupine v domovih za starejše, lahko pa je organizirana neformalno in sicer na podoben način, kot so organizirane npr. neformalne stanovanjske skupine študentov.

1. Kakšen je po vašem mnenju idealni tip bivanja starejših, v primeru, da starejšemu zdravstveno stanje omogoča samostojno življenje? (Prosimo vas, da ocenite primernost tipa bivanja: 1 - sploh ni primeren, 2 - ni primeren, 3 - niti ni primeren niti neprimeren, 4 - je primeren, 5 - zelo je primeren.)

V lastnem stanovanju/hiši sam ali s partnerjem/partnerko.	1	2	3	4	5
V najetem stanovanju/hiši sam ali s partnerjem/partnerko.	1	2	3	4	5
V lastnem stanovanju/hiši (s partnerjem/partnerko) z razširjeno družino (npr. z otroki, vnuki, sorojenci, starši).	1	2	3	4	5
V domu starejših.	1	2	3	4	5
V gospodinjski skupini v domu za starejše.	1	2	3	4	5
V varovanem/oskrbovanem stanovanju.	1	2	3	4	5
V (neformalni) stanovanjski skupini starejših.	1	2	3	4	5
Drugo (vpišite).	1	2	3	4	5

2. Kakšen tip stanovanjske skupine (glej uvodno besedilo) bi po vašem mnenju imel največ možnosti za uspeh v Sloveniji? (1 - nobenih možnosti, 2 - malo možnosti, 3 - niti malo niti veliko možnosti, 4 - nekaj možnosti, 5 - veliko možnosti)

Skupina dolgoletnih prijateljev, mešana po spolu in stanu, ki spoznajo, da bi od skupnega življenja imeli materialne, socialne in čustvene koristi, vzajemno pomoč itd.	1	2	3	4	5
---	---	---	---	---	---

Skupina prijateljskih zakonskih parov in/ali posameznikov, ki s tem želijo poskrbeti zase in sobivalce (npr. za partnerja v primeru smrti drugega, ali pa kadar je eden od njiju potreben celodnevne varstva, drugi pa sam tega ne zmore ipd.).	1	2	3	4	5
Sestavljena stanovanjska skupina zainteresiranih v okviru neke neprofitne organizacije ali stanovanjskega sklada, ki bi na podlagi ankete in razgovorov izbrala osebe s podobno izobrazbo, političnim prepričanjem, interesi, finančnim stanjem, življenjskim slogom ipd. Po uvajalnem obdobju bi se kandidati samostojno odločili za bivanje v stanovanjski skupini.	1	2	3	4	5

3. Prosimo, ocenite naslednje trditve. (1 – sploh se ne strinjam, 2 – se ne strinjam, 3 – niti se ne strinjam niti strinjam, 4 – se strinjam, 5 - popolnoma se strinjam)

Z bivanjem v stanovanjski skupini si lahko znižamo stroške bivanja.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini preprečuje osamljenost v starosti.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini omogoča veliko druženja s sostanovalci.	1	2	3	4	5
V stanovanjski skupini se razvijajo poglobljeni medosebni odnosi.	1	2	3	4	5
V stanovanjski skupini si stanovalci medsebojno pomagajo.	1	2	3	4	5
V stanovanjski skupini nisi v stiski nikoli sam.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini omogoča, da svojcem nisi v breme.	1	2	3	4	5
Z bivanjem v stanovanjski skupini preprečimo odhod v dom za starejše.	1	2	3	4	5
Z bivanjem v stanovanjski skupini lahko ostanemo aktivni član širše lokalne skupnosti.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini omogoča, da se lahko sami odločamo o pomembnih življenjskih odločitvah.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini omogoča rešitev stanovanjskega vprašanja.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini daje občutek pripadnosti.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini omogoča veliko zasebnosti.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini pomeni odreči se lastnemu domu.	1	2	3	4	5
Z bivanjem v stanovanjski skupini se izpostavimo možnostim za konflikte v medosebnih odnosih s stanovalci.	1	2	3	4	5
Pri bivanju v stanovanjski skupini se je potrebno stalno prilagajati potrebam drugih.	1	2	3	4	5
Selitev v stanovanjsko skupino je v starosti fizično prenaporna.	1	2	3	4	5

Selitev v stanovanjsko skupino je v starosti psihično prenaporna.	1	2	3	4	5
Bivanje v stanovanjski skupini ne omogoča zadostne oskrbe ob morebitnem poslabšanju zdravstvenega stanja sostanovalcev.	1	2	3	4	5

4. Kaj oz. kdo lahko spodbudi ustanavljanje stanovanjskih skupin starejših v Sloveniji? (Obkrožite tri najpomembnejše dejavnike.)

1. iniciativa države
2. slabšanje materialnega položaja starejših
3. povečevanje števila samskih gospodinjstev
4. Zakon o nepremičninah
5. medijska kampanja/informiranje o možnosti življenja v stanovanjskih skupinah starejših
6. iniciativa ZDUSa
7. samoiniciativa starejših

5. Kako ocenjujete možnosti vzpostavitve stanovanjskih skupin starejših v Sloveniji? (Obkrožite en odgovor.)

1. ni realno, Slovenci nismo za take pobude
2. realno, sčasoma bo vedno več zanimanja

6. Kaj vi osebno menite o pobudi o sobivanju starejših, bi sodelovali? (Obkrožite en odgovor.)

1. me močno zanima, sem interesent/ka
2. me pogojno zanima
3. nikakor ne pride v poštev, me ne zanima.

Vaši podatki

1. Spol(Obkrožite številko pred odgovorom.)

1. moški
2. ženski

2. Katerega leta ste bili rojeni?

_____

3. Sem lastnik/lastnica nepremičnine, v kateri živim. (Obkrožite številko pred odgovorom.)

1. da
2. ne

4. V kakšne vrste stanovanju živite? (Obkrožite številko pred odgovorom.)

1. samostojna ali vrstna hiša
2. večstanovanjska hiša
3. blok
4. drugo

1. Kakšen je tip vašega gospodinjstva? (Obkrožite številko pred odgovorom.)

1. samsko/enočlansko (živim sam)
2. par brez otrok (živim s partnerjem)
3. par brez otrok, partner živi v domu za starejše
4. par z otroki (živiva z otroki)
5. z drugimi ljudmi (vpišite): _____

6. Kje stanujete? (Obkrožite številko pred odgovorom.)

1. večje mesto
2. manjše mesto
3. strnjeno podeželsko naselje
4. razpršeno podeželsko naselje

Hvala za sodelovanje!